

KULTÚRA

ROČNÍK XIII. – č. 8

DVOJTÝŽDENNÍK ZÁVISLÝ OD ETIKY

21. APRÍLA 2010

Vydáva Factum bonum, s. r. o. • Šéfredaktor Teodor Križka • Redakcia: Sološnická 41, 841 04 Bratislava, Mobil: 0903 846 313 • e-mail: redakcia@kultura-fb.sk • Cena 1,00€

Snímka: Teodor Križka

JOZEF TÓTH

Kultúra

*Ty odev, tvár i duša človeka,
svet je lepší a krajší,
keď sa do teba oblieka.*

*Máš podôb kvetov na lúke,
tebou sa svet svetlom nabíja
a prenikáš srdce, myseľ i kosti
tvorivým duchom stroncía!*

*Vývieraš z tajného prameňa,
lež choré oči
a choré srdce
t'a za podvod zamieňa!*

*No dych tvoj
je dychom života,
spieva dobrotou a krásou,
len tam sa človek
šťastím a zmyslom,
tou božou priadzou omotá!*

*A vidí a cíti v sebe
zázrak,
zázrak svoj i zázrak sveta
a v ňom je napísaná
najkrajšia veta sveta:
Bratia, milujte sa,
to je najkrajšia kultúra,
neбом i zemou podopretá!*

(V Roku kresťanskej kultúry 2010)

Návšteva prezidenta Ruskej federácie v Bratislave ponúka príležitosť zamyslieť sa. Najmä nad schopnosťou slovenských politických elít zabezpečovať slovenské národnostné záujmy.

Nech si myslí kto chce čo chce, námety na takéto úvahy bez podozrenia na dajaký sovietizujúci sentiment nachádza iba Ján Čarnogur-

O čom by mali byť voľby

TEODOR KRIŽKA

ský. Neskúmam pozadie jeho osobných záujmov, prečo tak činí. Nakoniec to vyjaví sám čas. Podstatné je, že opäť predbehol slovenské elity všetkých farieb. Podobne ako v závere komunistického systému, keď pochopil, že Slováci potrebujú osoby uschopnené na budúcu politickú činnosť po páde režimu (sme-rom k západným mocenským štruktúram) a celkom demonštratívne sa nechal skapínajúcim režimom zatknúť. Celkom pragmaticky sa nepridal ani k procesu osamostatňovania sa Slovenska, tak trochu alibisticky sa rozkročiť medzi dvoma brehmi.

(Pokračovanie na 2. strane)

www.kultura-fb.sk

Televízia JOJ odvysielala 15. marca 2010 vo svojich prvých správach propagandistický príspevok, v ktorom slovenskej verejnosti ukázala ako malé deti - škôlkari - oslavovali v Komárne 162. výročie vypuknutia (zdôrazňujem) maďarskej revolúcie z roku 1848. Ako je to už na južnom Slovensku zvykom, deti prišli na oslavu ovešané maďarskými kokardami, v rukách držali zástavky a mávadli v maďarských farbách a hlavy in zdobili papierové vojenské čapice. Celé toto nacionalistické divadlo v štýle „die kleine Hitlerjungend“ sa odohrávalo pod sochami maďarského husára a generála Klapku - známeho slobodomurára.

Pre mesto Komárno je príznačné, že je prešípované sochami a inými symbolmi veľkomaďarstva. Podľa TV JOJ škôlkari prišli oslavovať veľký maďarský sviatok dobrovoľne a bez nátlaku. Takým spôsobom sa vraj prejavuje vlastenectvo a láska k vlasti (pochopiteľne k tej maďarskej vlasti) a deti k tomu vraj ani nepotrebovali nejaký vlastenecký zákon. Tak si myslím: „Aha Slováci to čumíte!?!“. Potter iredenty je cieľavedome pripravovaný na svoje budúce úlohy a „kaviarenský demokrati“ neslušne mlčia.

Autorovi tohto televízneho paškvilu vôbec neprekážala do očí bijúca skutočnosť, že deti použili.

Tieto malé detičky určite neprišli na námestie predchnuté myšlienkou maďarskej revolúcie - prišli v sprievode svojich rodičov a učiteľov. Neverím tomu, že dotyčné detičky doma vrieskali a hádzali sa o zem, keď ich na onú demonštráciu ich občiansky a

Zvyk je železná košeľ

európsky založení rodičia nechceli pustiť. Akúže uvedomelosť a dobrovoľnú účasť na demonštrácii možno očakávať od škôlkarov? Zato si však redaktorka mohla kopnúť do vlasteneckého zákona a štvannica proti slovenskému vlastenectvu mohla pokračovať aj takto.

Alebo tu ide o prípravu na deň, keď dnešní škôlkari maďarskej národnosti na Slovensku prevezmú kolík iredenty a ich hra na vlastencov a vojakov (zatiaľ len s papierovými čiapkami) sa zmení na realitu a stanú sa z nich pochodujujúci maďarskí gardisti? TV JOJ dokonca svoj príspevok vo večerných správach doplnila informáciou, že na spomínané podujatie prišiel aj zástupca strany Jobbik a niekoľko členov maďarskej gardy. Z láskavého tónu pani redaktorky člo-

vek mohol nadobudnúť dojem, že na Slovensko zavítala veľmi priateľsky naklonená zahraničná delegácia. O prítomnosti maďarských extrémistov, o veľkých maďarských zástavách a podivných transparentoch nepadlo ani slovo.

Zvyk je železná košeľ. Deti slovenských občanov maďarskej národnosti pravidelne a plnými dúškami nasávajú atmosféru veľkomaďarského šovinizmu a maďarskí nacionalisti sa môže na Slovensku vyšantiť do syta a bez následkov. Veď Slováci si zvyknú a keď nie, tak ich (za aktívnej pomoci ochotných hlupákov slovenskej národnosti) patrične onálepkujú a označia za xenofóbny neeurópsky živel, endemických antisemitov, prípadne použijú aj iné nálepky. Bolševickým spôsobom aplikovaná goebbelsovčina sa veselo uplatňuje v praxi. Spolupráca a zohratosť veľkomaďarských šovinistov a servilné ministrovanie médií na Slovensku sú súčasťou štedro dotovaného scenára - to je zrejme.

Som presvedčený, že takúto udalosť treba zaznamenať a z času na čas pripomínať aj zabudlivcom typu učiteľa ruštiny a insitného historika D. Kováča, že extrémizmus má rôzne podoby.

JUDr. FEDOR LAJDA,
podpredseda Panslovenskej únie

Košice aspirujú byť európskym hlavným mestom kultúry. Ale ak sa prejde cudzinec po Košiciach, musí si položiť otázku, či Slováci, ktorých žije podľa posledného sčítania v Košiciach okolo 96%, nemajú svoju kultúru, svoje kultúrne, vedecké, politické, umelecké osobnosti. Okrem Myslbekovho koňa, sochy maratónca a sochy maďarského spisovateľa Máraia nenájdete v Košiciach žiadnu inú figurálnu plastiku. Ba predsa len, zabudol som, že v zálohe je socha Rákocziho pred jeho domom v závetrí Katovej bašty. Po Alžbetinej ulici kráča socha maliara J. Jakobyho.

Ako som už viackrát upozorňoval, ani po dvadsiatich rokoch nie je obnovená totalitou zničená historická socha generála M. R. Štefánika. Logika pamiatkára by argumentovala, že v tej podobe, v ktorej bola zničená. Hoci Mestské zastupiteľstvo už pre dvomi volebnými obdobiami takú sochu na jej pôvodnom mieste odsúhlasilo. Pri Máraiho soche by sa zišiel text, že odišiel z Košíc na protest proti tomu, že boli znova pripojené k Slovensku po druhej svetovej vojne... Taký text by poukázal na zvláštnosť, že národ súhlasí, aby tam stála socha spisovateľa, ktorý mal problémy so slovacitou. Mohla by tam byť aj otázka: Je to vizitka tolerancie, alebo je to sebabičovanie?

Nuž, keby ktosi nekládol slovenským reprezentantom v kultúre, vede, umení a v politike na ich ceste na zaslúžené piedestály poľenú pod nohy a reprezentovali by dôstojne Slovákov, dalo by sa hovoriť o tolerancii. Potom nemám proti tomu nič.

V parku na Kuzmányho ulici sa krčí busta biskupa Moysesa v prítmí stromov. A v priestranstve pred zvyškami Mlynského náhonu sú drobné plastiky dvoch hláv: Štefánika a Masaryka. Na pilónik by sa hodili slová Jána Masaryka, syna T. G. M., ktoré mu otec povedal deň pred tragickou smrťou Štefánika, že zajtra bude celá republika v čiernom, ale že sa s tým už nič nedá robiť... Nuž tí dvaja majú o čom hovoriť.

Jedinú dôstojnú bustu má Kuzmány. Pred magistrátom je prázdny podstavec po Leninovej soche. Vyzerá to tak, že sa nenašla osobnosť, ktorá by bola hodná stáť

Čo nás trápi v Košiciach

na tomto mieste a nahradiť ho. A čo tak Hlinka a Rázus, súsošie politického konsenzu katolíkov a evanjelikov? Myslím, že je to aktuálne.

Na hlavnej ulici na internáte zdravotníckej školy a kláštora Uršulínok je naozaj maličká kamenná tabuľka obehiam komunizmu. Keď si všimneme obrovské plochy chodníkov vydláždené talianskym kameňom na Hlavnej ulici a porovnávam túto tabuľku, tak mi prichádza na myseľ sociológ Davis, ktorý prišiel s teóriou normalizácie. Ak nejaká osoba dlho slúžila zlej veci a chce normalizovať, vytrhne z kontextu nejakú hodnotu a vyzývavo ju nesie pred sebou. Ľudia zaujatí touto procedúrou zabudnú na minulosť takej osoby.

Nepísal by som o tom, ak by obeť komunizmu mali dôstojný pamätník. Ale pamätám si, ako sa nevedelo nájsť pre túto malú tabuľku obeťiam komunizmu miesto na celej Hlavnej ulici v Košiciach.

Hlavné mesto kultúry by malo zvládnuť aj komunistickú minulosť! Ide mi o odsúdenie ideológie historického omylu, ktorý občanov Slovenska čosi stál. Myslím, že taký pamätník by bol prijateľný pre celé politické spektrum, veď kto chce obhajovať zločiny? Kde by sme boli, keby nebolo tzv. víťazného februára 1948!

Ale nie je to len toto. Z vlastnej skúsenosti poznám, že ak je vôľa pomenovať nejaké malé priestranstvo v

Starom meste po nejakom Slovákov, ktoré má podporu kompetentných z odboru, napríklad akademickej obce, už sú tu v zálohe sily, ktoré tomu bránia. Pomohlo by dobrej veci, keby na čele archívu mesta Košice stál mladší človek, absolvent archívniectva, nepredpojatý a nezahľadený beznádejne do minulosti, ktorú dejiny odmietli. Veď koľko absolventov archívniectva hľadá prácu!

Pripomeniem iba zápas o umiestnenie pamätnej tabule príchodu legionárov do Košíc v decembri 1918. Terajší archivár, ktorý nemá vysokoškolské vzdelanie, odbor archívniectvo, v penzijnom veku, tomu dlho bránil. Museli zakročiť najvyššie authority, aby sa podarilo tabuľku umiestniť. V súčasnosti prebieha v Košiciach iniciatíva. Urobiť zoznam významných osobností v Košiciach od roku 1850 do roku 1950. Uvádza sa tam aj sčítanie obyvateľstva z dôb surového odnáródňovania. Vraj iba 10% Slovákov žilo v Košiciach začiatkom 20. storočia. A čo odnáródňovanie a neobjektívne sčítania? To predsa tiež patrí do histórie. Bude mať oponentúru táto iniciatíva?

Spomínam si na slová bývalého pracovníka vedeckej knižnice M. Potemru, ktorý mi hovoril, že pri otvorení divadla v poslednej tretine devätnásteho storočia ho nemal kto otvoriť v uspokojivej maďarčine. Nakoniec sa pýtam, prečo nie sú to významné osob-

nosti v širších kritériách ako Košice? Veď je tu Encyklopédia Slovenska.

Do roku 1918 Slováci boli vystavení nebývalému odnáródňovaciemu tlaku a boli vyradovaní zo spoločenského života. V optike tohto inventára osobností inkriminovaného obdobia môžu vyznievať Slováci ako národ, ktorý sa nezúčastňoval verejného života. Stačí si len prečítať knihu A. Harčára Žil som v Košiciach, a to aj v čase okupácie Košíc, aby sme získali predstavu o tom, ako boli Slováci potlačaní. Nemôže z pohľadu zahraničia takáto optika, ak bude bez komentára, vytvoriť nepravdivý obraz, akoby sme sa nezúčastňovali tvorby hodnôt v Košiciach? Treba pripomenúť snahu časti maďarskej politiky o autonómiu na južnom Slovensku s Košicami ako hlavným mestom. To môže dávať zlý zmysel.

Navyše, a o tom sa vôbec nehovorí, na južnom Slovensku žije milión Slovákov. Možno sa aj mýlim, ale po zlých skúsenostiach, opatrnosť je na mieste. Zaiste, každá minca má dve strany, radšej by sme hovorili o tom, že po stáročia vedeli žiť Slováci a Maďari spolu. Že sú aj pekné akcie. I že je to aj slovenská pasivita, ktorá za daný stav v Košiciach môže.

A preto píšem o týchto veciach. Aby sme formulovali stanoviská, vyjadrovali svoje potreby, aby nám druhí rozumeli.

STANISLAV HVOZDÍK

Kresba: Andrej Mišanek

O čom by mali byť voľby

(Dokončenie z 1. strany)

Hoci medzi nimi nakoniec padol, omnoho rýchlejšie ako ktokoľvek iný v Strednej Európe si našiel novú agendu - Rusko. Klobúk dolu, hlavne v prípade, ak by sa Ján Čarnogurský a následne hádam i celé Slovensko mohlo pričiniť aspoň zrníčkom ak nie už o stabilizáciu demokratizačného vývoja v tejto ťažko skúšanej krajine, duchovne opretú o pravoslávne kresťanstvo, tak aspoň o integritu slovenských hraníc.

V každom prípade konanie Jána Čarnogurského je o niekoľko krokov vpredu pred myslením a konaním lídrov politických strán, najmä jeho materského hnutia, ktorého reprezentantov ešte stále viac zaujíma stále väčší neproduktívnejšie lokajské posluhovanie USA so všetkými konzekvenciami. Prítom práve KDH má poruke nebývalé možnosti vyfúknuť sympatie iných politických strán, keby ozaj držalo prsty na pulze času ako jeho zakladateľ a prvý predseda. Na to by však muselo nájsť odvahu odpútať sa od stereotypného vazalstva u ideológov anglosaskej proveniencie.

Pozitívum konania Jána Čarnogurského vidím najmä v tom, že sa systematicky pripravuje na ovplyvnenie Moskvy v otázke neoprávnených nárokov Maďarska voči Slovensku, teda napomáhať bezpečnosť a integritu našich hraníc. Aspoň o mediálny obraz, aby tomu tak bolo vo vedomí Slovákov. Veď budúci premiér susedného Maďarska, veľký antirusista, už dávnejšie urobil piruetu a utekal si to vyžehliť do Moskvy, kde sa na oplátku dočkal odmeny v podobe podivného Putinovho výroku, hodného priam Ponského Piláta, že Rusko sa nepodieľalo na Trianone...

Treba tento Putinov výrok interpretovať?

Múdremu napovedz!

Už táto jediná veta by mala postaviť na nohy celú slovenskú diplomaciu. A nielen ju. Mala by to byť jedna z predvolebných agend súperiacich politických strán, ktoré by sa mali zaujímať aj a najmä o integritu a bezpečnosť Slovenskej republiky. Zatiaľ sa KDH púšťa cestou akejsi nešpecifikovanej čistoty bez korupcie a garážových firiem, akoby práve to bol najdôležitejší prvok obrany územnej celistvosti Slovenskej republiky. Invencia KDH sa, žiaľ, vyčerpala pri sloganoch, na aké sa zmôže každý druhý stredoškôla a internetový bloger. O ďalších politických stranách radšej pomlčím.

Každého kandidujúceho pred voľbami zázračne zaujíma iba čarodejné naplnenie peňaženiek občanov, a preto sa chce (veľko-dušne, pravda, za slušný plat) obeťovať "za ľudí a za Slovensko"...

Slovenského voliča potenciálny politik chápe len ako objekt vlastného záujmu, a preto stále skúša jeho pavlovovské reflexy, vzbudzujúc v ňom neoprávnené chute alebo naopak, egoizmus alebo paradoxne bolševickú zášť, že sa iní obohacujú na jeho úkor.

Lenže onen slovenský volič má aj iné potreby. Určite by si nemal zvoliť garnitúru, ktorá síce bude pôsobiť mediálne sofistikovanejšie a "vystačí si" napr. s províziami za privatizáciu strategických podnikov pod cenu, ako tomu bolo za dzurindovskej koalície, a zároveň posilní sebavedomie najagresívnejšej menšiny, ktorej nejde o nič viac a o nič menej, ako priniesť do daru nášmu susedovi nebyvalé zásoby pitnej vody, splavnosť Dunaja a milión duší na vylepšenie klesajúcej demografickej krivky.

Žiaľ, ústavných činiteľov v súvislosti s návštevou ruského prezidenta a v súvislosti so spomenutými záujmami Slovenskej republiky tentoraz pochváliť ani veľmi niet za čo. To, čo predviedli vo svojich príhovoroch a v celom aranžmáne návštevy, najmä na Slavíne, nebolo dôstojné ani moderného Slovenska, ani Ruska hľadajúceho si novú tvár. Nazdávam sa, že resentmenty na sovietske časy, akými bol naplnený program kladenia vencov k hrobov (podotýkam, nie ruských, ale sovietskych, podľa mien na náhrobkoch vlastne - ak som dobre čítal - vojakov bieloruskej národnosti!) sú neadekvátne, kontraproduktívne, ak nie prostlo hlúpe.

Ponechám radšej bokom úvahu, či ono "oslobodenie" nebolo iba dôsledok úplne zbytočne vyprovokovaného a v krvi utopeného povstania, ktoré vyprovokovalo vstup nemeckej armády na naše územie, znamenalo zbytočnú smrť tisícok životov na oboch stranách, no a ešte horšie - bolo prechodom od zločineckej nacistickej zlovoľi k zločineckej zlovoľi komunizmu, ktorý - mimochodom - ohrozoval Európu a svet dávno pred nemeckým nacizmom.

Ešte ako radca prezidenta Michala Kováča som navrhoval pretvoriť Slavín na horu Zmierenia. Mali tam spočínúť ostatky padlých oboch bojujúcich strán v druhej svetovej vojne, veď ešte v tom čase, mnoho desaťročí po vojne, nebolo dôstojne pochovaných napr. 1200 padlých Nemcov, ostatky ktorých spočívali v liptovských garážach... Nestalo sa tak. Možno to spôsobila vtedajšia nevráznosť medzi vládou a prezidentom, možno iné, mne neznáme okolnosti. Vtedy sme však ešte mali šancu ukázať svetu jedinečného ducha slovenského národa...

Na záver už iba poznámka, že na Slovensku sa stále vedie spor v materialistickom duchu, o formu vlastníctva a o úlohu ekonomických elít. A zatiaľ nám uniká spor o zmysel ľudského života a ľudských dejín, ktorého podstatu nevidím vo zvyšujúcom sa konzume, ale v duchovnom napredovaní, mravnosti a kultúre.

Ján Čarnogurský vyslovil aj druhú závažnú, už dávnejšie inými vyslovenú myšlienku, keď pripomenul, že by sa v Bratislave mohlo a malo uskutočniť stretnutie pápeža Benedikta XVI. s patriarchom moskovským a ceľar Rusi. Nepoznám väčšiu a ušľachtilejšiu ambíciu pre náš národ a jeho reprezentantov, ako sa usilovať práve o toto stretnutie. Sme na to priam predurčení svojimi tisícročnými dejinami. A predurčení je na to aj tento čas, keď na Petrovom stolci sedí pápež, rodom Bavor, a ruský národ viac ako kedy predtým potrebuje spoluprácu s Nemeckom, motorom európskej integrácie.

TEODOR KRÍŽKA

Základnou ideou našich 20-ročných snažení bola a zostáva - idea národného zmierenia, porozumenia a spolupráce celej slovenskej spoločnosti, všetkých, ktorí chcú svojimi vedomosťami a schopnosťami pomôcť pri prekonávaní prirodzených problémov spojených s dosiaľ najzásadnejšou premenou slovenského národa, transformáciou z neslobodného objektu cudzích záujmov na slobodný a zvrchovaný subjekt medzinárodného práva a nezastupiteľného tvorca vlastných dejín a kultúry.

Základným heslom nášho združenia pri dosahovaní tohto náročného cieľa je heslo: múdrosť - svornosť - vytrvalosť, ktoré by mohlo byť aj nápisom na štandarde prezidenta SR. Prečo nie. Máme snáď nejaké lepšie heslo?

Základnou metódou našej práce je trojica vlastností: náročnosť - kritickosť - tvorivosť.

Ako sme zvládli svoje náročné predsavzatia, to posúdia dejiny. Jedno je však isté a dokázateľné dokumentmi. Od začiatku 90-tych rokov sme sa aktívne zúčastňovali doslova všetkých významných celospoločenských pohybov a dejinotvorných aktov a boli sme to my, kto inicioval, aktivoval a organizoval po celých 20 rokov rozhodujúci občiansky tlak ovplyvňujúci - a ovplyvňujúci pozitívne - zásadné kvalitatívne zmeny nášho postavenia ako národa a tiež hodnôt, ktoré v dejinách vytvoril.

Streli sme sa dnes spolu - starší so svojimi skúsenosťami, mladší so svojou túžbou sa učiť, rásť a rozvíjať sa, so svojou energiou, dynamikou a tvorivosťou... lebo vieme, že iba spoločne dokážeme nielen prekonať prekážky a vyriešiť naše problémy, ale aj zabezpečiť ľudsky dôstojnú, čiže - slobodnú, dôstojnú, plnohodnotnú a úspešnú budúcnosť nášho národa a jeho štátu - Slovenskej republiky.

Mladí ľudia, ktorí budú pokračovať v našich snaženiach sa síce dnes ešte nemôžu porovnávať so zaslúžilými členmi a skúsenými bojovníkmi za práva a záujmy slovenského národa, predsa však sú to práve oni - slovenská mládež, ktorá bude živou pochodňou našich snažení. Svetlom aj teplom nášho budúceho života, ale aj cestou, ktorá povedie k výškam, o ktorých sme my iba snívali.

Bolo a je mi cťou byť na čele práve tej generácie slovenskej inteligencie, ktorá jediná - z objektívnych dôvodov jediná - vytvorila úplný program obnovy národnej zvrchovanosti a štátnej suverenity Slovákov nielen ako svoj generačný program, ale aj ako program našej dlhodobu perspektívnej budúcnosti.

Naše Programové vyhlásenie ako náš programový manifest, ale aj konferencie „Národná a štátna stratégia“ či „Štátna doktrína SR“ alebo „Vnútoraná integrácia slovenskej spoločnosti“ dokazujú široký záber, ale aj presne zacielený zámer našich generačných snažení a tiež príspevkov k riešeniu zásadných životných problémov nášho národa. Aké je naše generačné „poučenie z minulosti a perspektívy našej budúcnosti“?

Už na začiatku našej práce sme odhadovali proces doteraz najrozsiahlnejšej premeny - transformácie slovenského národa z neslobodného objektu cudzích záujmov na slobodný a rovnoprávny subjekt medzinárodného práva a nezastupiteľného tvorca vlastných dejín a kultúry - na tri generácie.

Sme si vedomí, akú záťaž historických negatív, akú „železnú košeľu“ zlých stereotypov hlboko vrytú do nášho národného organizmu, ale aj vedomia - si nesieme „na sebe aj v sebe“ ako neblahú časť dedičstva našej minulosti.

Múdrosť - svornosť - vytrvalosť

Príhovor Viliama Hornáčka, predsedu združenia slovenskej inteligencie Korene

Sme si však vedomí predovšetkým toho, že sme, podľa všetkého, jediným národom v európskych dejinách, ktorý si obnovil svoju štátnu suverenitu po vyše tisíc rokoch absencie vlastného samostatného štátu, čo je nielen výnimočné, ale aj obdivuhodné ba úctyhodné, najmä však zaväzujúce nás členov SSI KORENE - ako elitu svojho národa - ktorá počas dvadsaťročia svojho verejného pôsobenia vždy - či ako celok alebo prostredníctvom svojich členov - stála v prvej linii dejinotvorných zápasov. A zdôrazňujem, že nie iba ako svedok či účastník, ale spravidla ako iniciátor, organizátor, ale aj tvorca zmien, ktoré nás spolaľhivo a neomylné doviedli až k dnešnej našej slobodnej národnej súčasnosti.

My, živí a dodnes bojaschopní sa podakujeme všetkým tým, ktorí pred nami a aj s nami bojovali, ale dnes už nie sú medzi nami a spočívajú v milovanej slovenskej zemi... „Symbolická minúta ticha“ by však bola za ich obetavú prácu - priskromnou odmenou. Jediné, čím sa im môžeme dostatočne odvdáčiť - je pokračovať ďalej v našej spoločnej celonárodnej práci. Skutočne celonárodnej, lebo „to naše korenárske“ a „to naše celonárodné“ vždy prirodzene spĺyvalo do jednotného a nerozdeliteľného celku.

Už na počiatku našej činnosti sme sa programovo prihlásili k odkazu veľkých osobností slovenských dejín a vedomie aj cieľavedome sme pokračovali v úsilí generácií národne uvedomelej slovenskej inteligencie. Oni boli a vždy zostanú svetlým vzorom nezištnej obetavosti pre svoj národ a - pretože všetci naši predchodcovia to mali nepomerne ťažšie ako dnes my - zostanú pre nás aj vzo-

rom nedostupným.

Som presvedčený, že tak ako sme správne pochopili výzvu doby pred dvadsiatimi rokmi - poučení mnohými osobnými aj spoločnými skúsenosťami zo zápasov o slobodný a dôstojný národný život - aj dnes chápeme správne výzvu doby, ktorá znie: zúročiť všetky pozitívne skúsenosti a hodnoty predchádzajúcich generácií, vytvoriť a celospoločensky sa dohodnúť na múdrom a užitočnom systéme nami rešpektovaných, uctievaných a najmä v živote uplatňovaných hodnôt a vytvoriť konečne už vlastnú perspektívu koncepciu národnostátneho života Slovákov ako zvrchovaného subjektu medzinárodného práva. Pričom rozhodujúce je - v tomto duchu vzdeláť a najmä vychovať nasledujúce generácie našich pokračovateľov s vedomím, že - slobodne, dôstojne a úspešne môžeme žiť iba vtedy ak spojíme všetky svoje sily a podriadiame

všetky svoje osobné záujmy záujmom slovenskej spoločnosti, jej všestrannému rastu a rozvoju.

Po 20-tich rokoch našej činnosti „na čele zápasov v službe národu a vlasti“ - sme povinní odovzdať štafetu našich skúseností ďalej. Symbolicky tak robíme odovzdaním znaku mladej generácii slovenskej inteligencie nazvanej „Academia Slovaca“ ako našim nasledovníkom. Skutočnou štafetou sú však výsledky našej práce, na ktorú budú nadväzovať a náš osobný aj spoločný príklad tvorivej spolupráce slovenskej inteligencie.

A čo si vytýčiť ako našu spoločnú cestu do budúcnosti? Aby sa náš spoločný záujem stal aj našim spoločným programom a spoločný cieľ, nech sa stane aj našim spoločným úspechom.

Nech žijú a nech sú v tejto práci úspešní všetci naši nasledovníci!

Bratislava, 30. marec 2010

Kresba: Andrej Mišanek

Opráci údajne slovenských médií si už dlhší čas nerobím ilúzie, a to ani o práci verejnoprávnej STV. TV Markíza 1. apríla 2010 v správach o 19.00 hod., ale aj verejnoprávna STV1, priniesli informáciu, že asi 50 členov a sympatizantov maďarskej strany JOBBIK sa zúčastnilo na protislovenskej demonštrácii v Komárne. Je zarážajúce, že médiá si všimli vyčinenie extrémistov až deň po uskutočnení ich provokačnej protislovenskej akcie. Provokačné zhromaždenie viedli dvaja vysokí predstavitelia JOBBIKu. Na zhromaždení vyjadrili protest proti Slovenskej vláde, ktorá vraj ruší dôstojnosť Maďarov na Slovensku. Zazneli plamenné výzvy za zrušenie Trianonskej dohody a na vrátenie „odtrhnutých území“, ďalej sťažnosti na jazykový zákon, ktorý vraj obmedzuje Maďarov až tak, že „nesmierne trpia“. Bolo počuť aj iné veľkomaďarské nechutnosti a hrubosti.

Organizátori provokačného zrazu, spolu s patrične nabudenou skupinkou extrémistov, sa potom triumfálne preniesli cez komárnan-

Komárno je Slovenské

ský most na územie Slovenskej republiky - do Slovenského Komárna, kde demonštrácia maďarských henleinovcov neruškovo pokračovala.

Médiá ako „potešujúcu“ správu priniesli informáciu, že protestujúci arpádovské zástavy nechali v Maďarsku a pri soche Štefana I. v Komárne si zaspievali iba maďarskú hymnu. Toto má byť asi výrazný posun v správaní sa maďarských extrémistov. Ilegálni maďarskí gardisti neprišli na územie Slovenskej republiky v tradičných uniformách, arpádovské zástavy a urážajúce transparenty zatiaľ nechali doma.

Ale veď ich nechajme tak trochu urážať a provokovať Slovákov. Je to téma do večerných správ a okrem maďarských reklám na viacerých televíznych kanáloch vysielajúcich pre Slovensko si Slováci musia zvyknúť aj na maďarskú hymnu, symboly veľkého Maďarska, ale aj na maďarčinu, ktorá má byť druhým štátnym jazy-

kom. Ide o to, aby už naďalej neboli pre tých butatóthov cudzie.

JOBBIK sa predstavil na území Slovenska v plnej sile. Táto skutočnosť spomenutým televíziám neprekážala. Z obsahu slaboduchých komentárov, človek mohol nadobudnúť dojem, že išlo o protest málo významnej odborárskej organizácie, alebo ochranárov.

Ako je možné, že slovenská polícia provokačne extrémistické výtržnosti neprekazila, nepovolenú protislovenskú demonštráciu nezrušila a neurobila poriadok, ako to robí v iných prípadoch narušenia verejného poriadku? Takéto narušenie suverenity by netoleroval žiadny štát. Veď demonštranti, nápadne pripomínajúci henleinovských ordnerov, požadovali prinajmenšom odrhnutie časti nášho územia. V tomto prípade neexistuje žiadna výhovorka a ani ospravedlnenie. Komárno je predsa Slovenské!!

IVAN POLÁK

Zijeme v roku, ktorý Katolícka cirkev vyhlásila za kňazský rok. Preto nebude od vecí, ak sústredíme svoju pozornosť aj na jedinečnú osobnosť katolíckeho kňaza, ktorému pripadla nielen v našom národe, ale aj v celých dejinách výnimočná úloha zastávať popri svojom kňazstve aj najvyššiu verejnú funkciu hlavy štátu. Je celkom prirodzené klásť si otázku, aké miesto v ňom zaujímalo kňazstvo pri takej čisto politickej prevahe, teda v podstate profánnej činnosti. Z dejín vieme, že vysoké spoločenské funkcie kňazov ich často priviedli k zanedbávaniu kňazských povinností, neraz aj k úplnému návratu do laického stavu, ba niekedy aj k otvorenej apostázii.

U Jozefa Tisu to bolo celkom inak. Po celých vyše dvadsať rokov svojej politickej činnosti Tiso si zachoval svoju kňazskú funkciu dekana-farára v Bánovciach, ktorú s obdivuhodnou dôslednosťou aj verne vykonával za pomoci svojich kaplánov. Sobotu a nedeľu však vždy venoval svojim farníkom. Pravidelne spovedal, slúžil sv. omšu, kázal, udeľoval sviatosti a prijímal všetkých, ktorí s ním chceli hovoriť. Ako minister v Prahe neprijal luxusný služobný byt, ale býval v kláštore, aby sa slobodne mohol vrátiť do svojich Bánovciach na vykonávanie farských povinností. Takisto ako predseda vlády Slovenského štátu býval v skromnej izbe v jezuitskom kláštore v Bratislave, a keď mu parlament prideliť prezidentský palác, dal si v ňom zriadiť kaplnku, v ktorej každý deň začínal slúžením sv. omše. Ale v sobotu aj ako prezident republiky opúšťal vždy Bratislavu a vykonával v Bánovciach svoju kňazskú službu. Aj vo vážnych momentoch politickej situácie, hoci to bol napríklad vyslanec vtedy všemocnej Veľkonemeckej ríše, ak chcel v nedeľu súrne hovoriť s prezidentom Tisom, musel sa uráčiť na jeho faru do Bánovciach. Nebolo im to vždy po vôli, ale v úradných hláseniach do Berlína vyslovovali uznanie a obdiv k takémuto dôslednému postoju kňaza Tisu.

Krátko po jeho vyvolení za prezidenta republiky nemecký redaktor, ktorého prijal na rozhovor, položil Tisovi aj túto otázku: „Pán štátny prezident, vy ste boli kňazom. Teraz by Vám kňazstvo iste bolo na prekážku vo vykonávaní Vašej najvyššej funkcie hlavy štátu. Ako budete riešiť tento problém?“ Trocha šokovaný takouto otázkou Tiso sa na chvíľku odmlčal a potom mu pokojne povedal: „Pre mňa to nie je nijaký problém. Ja som predovšetkým katolícky kňaz. A som presvedčený, že práve moje kňazstvo mi bude prameňom svetla pre správnu orientáciu a aj prameňom duchovnej sily pre plnenie iste nie ľahkých úloh tejto funkcie. Slovom, kňazstvo mi bude potrebné viac, než kedykoľvek predtým.“

Jozef Tiso bol naozaj predovšetkým kňaz: ním sa cítil, podľa toho žil a pracoval, takým sa vždy ukazoval aj pred novopohanskými vladármi Tretej ríše, ba i pred samým jej Führerom. Aspoň päťkrát sa osobne stretol s Hitlerom, ale vždy k nemu šiel vo svojom kňazskom odevu bez najmenších ústupkov v tomto ohľade. Naopak, pri štátnych návštevách podľa diplomatického protokolu mal sa vyzdobit' insígniami najvyššieho ríšskeho vyznamenania, ktorým ho nemecký kancelár pocítil v deň jeho voľby za prezidenta. Nenašiel som ani jednu úradnú fotografiu, okrem tej, keď mu nemecký vyslanec pripál na prsia to vyznamenanie, na ktorej by sa Tiso ukázal s nemeckým krížom.

Tento jasný kňazský postoj vzbudzoval úctu aj u samého Hitlera. Pri každej Tisovej návšteve Hitlerov protokol určoval čas a miesto tak, aby kňaz Tiso mohol slúžiť sv. omšu. Ba raz, keď bol Tiso pozvaný k Hitlerovi práve na Veľký piatok (23. apríla 1943), našiel všetko pripravené na sv. omšu, hoci vtedy je jediný deň v cirkevnom kalendári, keď sa sv. omša nikde neslávi a ostatné pobožnosti sa konajú iba vo farských kostoloch. Hitlerov protokol nepoznal liturgické pred-

MILAN S. ĎURICA

Najkrajšia politika je Evanjelium a učenie Cirkvi

Kňazský profil prezidenta Jozefa Tisu

pisy Katolíckej cirkvi, ale vedel, že kňaz Tiso každý deň sv. omšu slúži.

Už tieto skutočnosti nám dovoľujú nahliadnuť do duchovného profilu kňaza Tisu. Lebo tu platí naplno lapidárny výrok ľudovej múdrosti: Aká omša - taký kňaz. Svätá omša bola vždy centrálnym pilierom Tisovej duchovnosti. Pripravoval sa na ňu modlitbou liturgie hodín a ranným rozjímaním. Začínal ju vždy s absolútnou presnosťou určenej hodiny. Celebroval dôstojne, úplne sústredený na ten najposvätnější úkon obnovenia Kristovej vykúpiteľskej obety. Sám som to raz ako mladý gymnazista v Michalovciach zažil a zblízka pozoroval. Dojem z jeho sv. omše bol jedným z tých, ktoré vo mne živili túžbu po kňazskom povolání. Ale počúvajme tých, ktorí s ním žili, často ho pri oltári pozorovali a teda môžu vydať objektívne svedectvo. (Budem citovať z miestoprásažných a odpriaháňaných výpovedí, overených biskupskými, prípadne notárskymi úradmi).

„Keď mal slúžiť sv. omšu, šiel vždy do kostola skôr, lebo počítal s časom na prípravu. Svätú omšu a iné pobožnosti odbavoval vrúčne a dôstojne.“ - „Veľmi zbožne slúžieval svätú omšu a bol hlboko duchovný v kázňach.“ - „Ja som bol za 20 rokov farníkom msgr. Tisu... Každú nedeľu som bol účastný na sv. omši, ktorú veľmi zbožne slúžil.“

Toľko traja z jeho farníkov. Vtedy ešte mladý Tisov kaplán Augustín Záh vo svojich spomienkach napísal: „Bohoslužby odbavoval tak sväte, že veriaci boli ako vo vytržení.“

Jezuitský kňaz Pavol Bajan, ktorý denne ministroval Tisovi počas jeho pobytu u jezuitov v Bratislave od novembra 1938 do 10. marca 1939, spomínal: „Povzbudzoval som sa na jeho zbožnosti, spokojnosti a odvahe.“

Ďalšou nemenej dôležitou kňazskou službou je ohlasovanie evanjelia podľa Kristovho príkazu: „Choďte teda a učte všetky národy“ (Mt. 28,20). Kňaz Tiso pravidelne kázal vo svojom farskom kostole a boli to práve jeho homílie, ktoré nechali v dušiach veriacich hlboké stopy. Aj po rokoch viacerí z nich dosvedčili: „Nikto nevedel tak jasno vysvetliť v nedeľných kázňach katolícku vierouku a mravouku ako pán kaplán Tiso.“ - „V nedeľu vždy kázal asi pol hodiny. Jeho kázne boli hlboko teologické a prezrádzali, že bol hlboko veriacim a svätým kňazom.“ -

„V kostole v kázňach sa neopakoval. Za tie dlhé roky vždy mával nové myšlienky a nové témy. Mnohí jeho politickí protivníci a aj nepriatelia tvrdievali, že v kostole v kázňach mieša politiku. V rozhovoroch s tými, ktorí tvrdili, že mieša politiku do kázni, som toto vždy zastával. Veľmi dobre vedel rozoznávať funkciu kňaza od funkcie politika vo svojich kázňach.“

Aj v celkom inom prostredí, počas návštevy u amerických Slovákov, ktorú vykonal Dr. Jozef Tiso v jeseni roku 1937, dopisoval Slovenskej obrane, s nadšením opisoval svoje dojmy: „Jeho kázne boli hlbokého náboženského významu: keby človek mohol všetko napísať, čo bolo po všetky tri dni povedané... Človeka by nikdy nezunovali kázne msgr. Tisu... Nikdy nám nevymiznú z pamäti. Nielen prítomný ľud, ale i naši mladí kňazi mohli sa presvedčiť o kráse reči slovenskej. Za morom, pod Tatrami učia sa ľudia tak, aby boli pripravení učiť a viesť. Azda nevedia biť loptu, ale vedia znamenite odražať útoky nepriateľov Cirkvi. Bolo to veľké dobrodenie Božie, že nám bolo dopriať počuť slová tak hlboko učného kňaza-štátnika, akým je msgr. Dr. Tiso.“ (12. októbra 1937)

Takýto kazateľský štýl a účinok nie je iba výsledkom prirodzeného rečníckeho talentu. Iba kňaz, ktorý hlboko a často uvažuje nad zjavenými pravdami Božími, ktorý nikdy neprestane rozširovať a dopĺňovať svoje základné teolo-

gické vzdelanie, dokáže dať svojmu rečníckemu talentu skutočne presvedčivú, duše strhujúcu náplň.

Tiso nepatrí k tým kňazom, ktorí sa riadia latinským prislovím „Missae finis studiorum“ (s vysviackou sa končí študovanie). Bol skôr presvedčený o tom, čo vo svojich dlhých úvahách na ostrove Sv. Heleny napísal pokorený a uväznený francúzsky cisár Napoleon Bonaparte: „Najväčším nešťastím pre národ a štát je nevzdelaný klérus“. Preto po celý život sa ďalej vzdelával a zaopatroval si novú odbornú literatúru v rozličných jazykoch, ktoré ovládal.

Jeden z jeho kaplánov spomína: „Prezident Tiso mal bohatú teologickú knižnicu a nám kaplánom dal do nej voľný prístup. Nuž sme sa kochali v dobrých knihách, ktoré sme inak nikde nevideli. Boli to knihy teologické nielen v slovenčine, ale aj v nemčine, francúzštine a maďarčine.“ Iný z jeho kaplánov zase napísal: „O duchovných veciach sme často debatovali, najmä počas obeda a večere. Bol to pôžitok, lebo sme obdivovali jeho teologickú hĺbku a pohotovosť.“ O jedle a pití Tiso pri stole nikdy nehovoril.

Kňaz Tiso bol mužom modlitby aj mimo svojich kňazských úkonov farára. Podľa ďalšieho svedectva „do kostola chodil a modlieval sa aj mimo obvyklých pobožností. A v dobe týchto pobožností, keď ich kaplán odbavoval, Tiso býval v kostole a modlil sa s veriacimi.“

Jeden z absolventov učiteľského ústavu v Bánovciach napísal: „Často navštevoval bohostánok. V modlitbe zotrval celú hodinu. Poznajúc čnostný život Tisu a požehnané výsledky jeho životného diela, jeho lásku k modlitbe, môžem najvhodnejšie vyjadriť takto: Tiso sa modlil neustále a celou svojou osobnosťou. Účinne premenil modlitbu v život a život v modlitbu.“

Celkom nezávisle na tomto svedectve Tisov kaplán Augustín Záh na moju otázku odpovedal takto: „Keď mal len trochu času, už ste ho videli v kostole a vždy s ružencom v ruke.“ (V liste z 21. januára 1987).

Ruženec, ktorý spomína kaplán Záh, bol výrazom jeho synovskej lásky k Matke Božej, Nepoškvrnenej Panne Márii, ktorej venoval aj svoju prvú vedeckú prácu. Bola ňou jeho doktorská dizertácia, v ktorej spracoval tému: „Nauka o panenskom materstve dokázaná dokumentmi spred Nicejského koncilu.“ Bez ruženca kňaz Tiso nevychádzal z fary. Keď si raz zabudol doma ruženec, dal zastaviť v Nitre vlak, ktorým cestoval, kým si zašiel k verbistom kúpiť ruženec.

Modlitba a návšteva sviatostného Spasiteľa v kostole neboli teda pre kňaza Tisu iba vznešenou povinnosťou jeho dušpastierskeho úradu, ale boli mu predovšetkým osobnou duchovnou potrebou hlboko veriacej duše, prejavom jeho lásky ku Kristovi a účinným prostriedkami spojenia s Bohom, ktorého službe zasvätil svoj život.

Ako farár od roku 1924 mal kňaz Tiso vtedajším cirkevným právom uložené aj ďalšie povinnosti: starať sa o náboženskú výchovu detí a mládeže, pomáhať mierniť aj materiálnu biedu svojich farníkov a starať sa o zaopatrovanie nemocných. Biskup mohol z týchto príčin čiastočne oslobodiť farára od osobného plnenia týchto povinností a súhlasiť s tým, aby ich plnením poveril svojich kaplánov.

Farár Tiso žiadal od svojho biskupa výslovný súhlas k prijatiu všetkých politických funkcií, vrátane úradu prezidenta Slovenskej republiky, ale nikdy nežiadal oslobodenie od hlavných povinností farára. Sotvaktorý aj v politike aktívny slovenský kňaz bol taký dôsledný v osobnom plnení záväzkov svojho cirkevného úradu, ako bol farár Jozef Tiso. „Vedel si rozdeliť čas - bol až prislovečne presný - a preto na všetko stačil. Keď niekomu niečo sfúbil, to aj vždy splnil a načas“ - dosvedčil mi v roku 1986 jeden z jeho niekdajších blízkych spolupracovníkov.

A bánovskí katolíci vedeli si vážiť túto všestrannú starostlivosť svojho farára o ich duchovné, ale aj časné dobro. Dr. Ján Gleiman, ktorý sa narodil v „červenej“ Podbrezovej a iba v rokoch Slovenskej republiky účinkoval v Bánovciach ako verejný notár, vydal o tom pozoruhodné svedectvo: „Keď som prvý raz prišiel do Bánovciach, moji bánovskí známi nie o svojom meste rozprávali, ale o svojom dekanovi. Väčšinu Bánovčanov viazala k nemu dôverná prítlunosť a oddanosť. Bola to prítlunosť ovečiek k svojmu „dobrému pastierovi.“ (...) „Pán dekan poznal každého. Na svojej fare i na svojich prechádzkach porozprával sa s každým, vypočul sťažnosti a každému pomohol ako mohol.“ Celkom súhlasne vyznieva aj nezávislý záznam niekdajšieho námestníka starostu Bánovciach: „V nedeľu poobede sa ľudia často prechádzali vedľa fary. Okoloidúcim sa prihovril, opýtal sa na ich rodinku, na ich zdravie, na ich pomery. Bol skutočne otcom, ktorý vedel každého potešiť, vedel každému poradiť a naliať nádeje do budúcnosti.“ (A. Miština)

Tieto svedectvá dokazujú, že kňaz Jozef Tiso vedel spojiť svoju verejnú činnosť s prvoradými záväzkami svojho kňazského povolania na všeobecnú spokojnosť veriacich, ktorých mu Cirkev cez jeho biskupa zverila do duchovného vedenia. Prispelo k tomu určite aj jeho solídne vzdelanie, ktoré podľa starej zásady „qui bene distinguit, bene docet“ (kto správne rozlišuje, správne vyučuje) viedlo ho k prisnej sebakontrolu, aby ne-

miešal do náboženstva politiku. Vedel, že kňaz, ktorý zneužíva svoje duchovné funkcie a z nich vyplývajúcu autoritu na propagovanie alebo nanucovanie svojich politických sympatií, nevyhnutne odcudzuje sebe a často aj Cirkvi politicky ináč orientovaných veriacich, podkopáva svoju vlastnú kňazskú autoritu, ba môže ľahko sklznúť až do konfliktu s cirkevnými zákonmi a dopustiť sa aj ťažkých previnení proti občianskej etike i proti základným normám teologickej morálky.

Máme o tom svedectvo veriacich, ktorí dlhé roky sledovali jeho nedeľné kázne: „Ja som chodil do kostola a počúval som jeho kázne a všimol som si aj to, avšak ja som - podľa môjho názoru - nikdy nespozoroval, že by bol miešal do náboženských kázni politiku“, dosvedčil laik technického vzdelania. Aj Tisov vtedajší kaplán napísal: „V jeho kázňach bolo len slovo Božie. Politiku nemiešal do kázni.“ (A. Záh) Ba riadil sa touto zásadou aj tam, kde by bol mohol celkom oprávnené propagovať svoje politické náhľady. Ako zakladateľ a riaditeľ Rímsko-katolíckeho mužského slovenského učiteľského ústavu v Bánovciach, na ktorom dlhší čas aj vyučoval náboženstvo, ak jeho študenti mu predkladali otázky politickej povahy, Dr. Tiso odpovedal: „Najkrajšia politika je Evanjelium a učenie Cirkvi. Držte sa tej. Ústav vám dáva možnosti formovania sa v láske k Bohu, bližnému, Kristovi a jeho Cirkvi. Vedie vás k láske k národu, k úcte k iným národom a autorite. Dáva vám predpoklady výchovy dobrých ľudí, svedomitých občanov s kresťanským svetonázorom. Ak pridete do verejného života, univerzálna platforma tejto výchovy ústavu bude vám dobrou orientáciou pre slobodnú voľbu vašej politickej príslušnosti!“ Skôr naopak, cítiac sa kňazom aj vo svojej politickej činnosti, Jozef Tiso veľmi často vo svojich parlamentných rečiach i vo svojej publicistike pripomínal, že aj politika ako jedna z ľudských činností musí sa riadiť podľa zásad prirodzeného zákona, ktorý pochádza od Boha, ale aj podľa zásad kresťanskej náuky. Zdôrazňoval najvyššiu hodnotu ľudskej osoby ako „obrazu a podoby Boha“, obdareného rozumom a slobodnou vôľou, ktorý dáva zmysel všetkému stvoreniu. Vyzdvihoval funkciu rodiny ako základnej bunky spoločnosti:

„Rodina je prameň, z ktorého plynie život, je prvá škola, ktorá učí myslieť, je prvý chrám, ktorý učí modliť sa, je prvá dielňa, ktorá učí pracovať a je prvá spoločnosť, ktorá učí spolunažívať v láske a spravodlivosti.“ (Slovák, 1939, č. 44)

Podobne hlásal dôležitú funkciu národa ako najvyššieho prirodzeného spoločenstva organickej povahy, z ktorej vyplýva jeho prirodzené právo na samobytnosť a na suverenity.

„Národom byť a nebyť samostatným, to toľko znamená, ako odsúdiť ten národ na zániknutie. Ak teda národ má byť, a toľko dokazov je, že je tu, teda ten národ podľa vôle Božej musí byť samostatný.“ (Slovák, 1940, č. 227)

Preto Tiso hlásal aj lásku k národu v tomto kresťanskom zmysle: „Láska k národu je náboženským príkazom a prevíňuje sa proti štvrtému prikázaniu, kto nemiluje svoj národ, nesie biľag nielen ako zradca pozemský, ale aj ako priestupník, ktorý nedodržuje Božie príkazy.“ (Slovák, 1939, č. 197). „Kristus je nám vzorom aj v láske k vlasti! (...) Bez Krista by sme sa stali v láske k vlasti iba pažravými nacionalistami. Láska k svojej sa musí vyhnúť nenávisti oproti príslušníkom inej národnosti a iného štátu.“ (Slovák, 1941, č. 135)

Ak Svätý Otec Ján Pavol II. 2. júna 1979 pripomínal Poliakom i nám všetkým, že:

„Ježiš Kristus neprestáva byť vždy otvorenou knihou o človeku, o jeho hodnote, o jeho právach a súčasne i knihou vedy o hodnote a právach národa“, tak vidíme, že nás Slovákov o tom už v uplynulom storočí v tom istom zmysle učil kňaz Jozef Tiso. Lebo obdivja nehlásali svoje osobné náhľady, ale čerpali z toho istého neomylného prameňa Kristovej náuky, ktorá jediná oslobodzuje a ostáva v platnosti včera, dnes i naveky.

Na začiatku r. 1942 ma Dr. Eugen Gläser informoval, vraj sa v židovských kruhoch hovorí (Dr. Gläser bol tajomníkom Ústredného združenia slovenského priemyslu) o tom, že skupina okolo ministra Macha sa s nejakými zástupcami Nemecka dohodla na odsune Židov do Nemecka, kde vraj majú byť zaradení do práce. Bola to neuveriteľná správa, ale Dr. Gläser tvrdil, že je správna. Keď sa správa potvrdila, vybral som sa na ministerstvo vnútra k šéfovi prezidia Dr. Izidorovi Kosovi, o ktorom sa vtedy hovorilo, že má v riešení židovskej otázky rozhodujúce slovo. Protestoval som proti úmyslu odsunúť Židov do Nemecka, žiadal som ponechať tých, čo sú zamestnaní v priemyselných podnikoch, a poskytnúť im väčšie možnosti sťahovania do Palestíny.

Bol som prevkapaný tvrdosťou Dr. I. Kosu. Nechcel ani počuť o mojich žiadostiach, resp. návrhoch. Bolo to nepochopiteľné, veď som počítal skôr s opakom. Odišiel som veľmi znechutený, ale odhodlaný nevzdať sa ďalších pokusov.

Keď potom začali Židov naozaj vyvážať, rozhodli sme sa s Dr. Karvašom, že túto záležitosť predložíme na schôdzi Komitétu hospodárskych ministrov, pretože sme zistili, že tu asi niet inej pomoci. Nedali sa získať ani spoľahlivé správy o tom, na či rozkaz a prečo sa to robí. Situácia sa zdala byť beznádejnou, nepomáhali ani intervencie Dr. Sokola, predsedu snemu, a údajne ani prezidenta Dr. Tisu.

A tak som na jednej schôdzi Komitétu hospodárskych ministrov nastolil požiadavku, aby komitét zaujal stanovisko k otázke deportácie Židov. Poukázal som na ich význam v hospodárskom živote Slovenska, najmä v priemysle a v obchode. Tvrdil som, že ich odsun by mohol spôsobiť slovenskému hospodárstvu vážne škody. Žiadal som, aby sa komitét tejto otázky ujal. Ako generálny tajomník Ústredného združenia slovenského priemyslu som sa považoval za legitímneho žiadateľa, aby z priemyselných podnikov bez súhlasu ÚZSP nijaké odsuny nerobili. Komitét sa jednomyselne uzniesol vyslať k ministrom A. Machovi delegáciu, aby mu tlmočila obavy, že vylučovanie Židov z hospodárskeho života môže mať katastrofálne následky, a mala žiadať neodsunovať ich bez súhlasu ministerstva hospodárstva. Ak sa dobre pamätám, v delegácii bol okrem mňa aj predseda komitétu minister hospodárstva Dr. Gejza Medrický a guvernér Slovenskej národnej banky prof. Dr. Imrich Karvaš. Delegácia odišla k Machovi priamo zo schôdze komitétu, ktorý mal po jej návrate priamo pokračovať. Pamätám si, že pri našom odchode minister financií Pružinský povedal: „Som zvedavý, či sa vrátite.“ Táto poznámka dobre charakterizovala celú situáciu.

Keď minister Medrický vysvetlil ministrom Machovi cieľ našej návštevy a tlmočil mu uznesenie komitétu, Mach vyhlásil, že sa s týmto uznesením stotožniť nemôže. Židov vraj žiadajú naliehavo Nemci, potrebujú ich údajne ako pracovné sily. Naše argumenty nikoho nepresvedčia. Vraj za autonómie sme tvrdili, že verejný život je na Slovensku bez Čechov nemožný, a hľa, Čechov nemáme - a ide to. Pôjde to aj bez Židov - i v hospodárstve.

Vyzeralo to, že sa naša intervencia skončí bez úspechu. Mach bol neoblomný, čo nás dosť prevkapaľo. Neostávalo nič iné, iba hrozby. Vyhlásil som, že ak svoje úmysly uskutoční, bude to mať ďalekosiahle následky v slovenskom hospodárstve. Zodpovednosť za toto padá naň, ja ju odmietam a vyhlasujem, že budem nútený zložiť funkciu predsedu Ústredne pre hospodárstvo surovinové a priemyselné. Keď potom urobil podobné vyhlásenie aj Dr. I. Karvaš, Mach sa predsa len zháčil. Povedal, že ak by to naozaj tak malo

byť, dosadí komisiu, ktorá bude určovať, ktorí Židia musia bezpodmienečne zostať na Slovensku. Bolo to maximum, čo sme mohli v danej situácii docieľiť a bol to v tom čase úspech. Nepamätám sa však, či táto komisia skutočne pracovala a s akým výsledkom.

Nakoniec došlo k zákonu o vystaňovaní Židov. Vláda jeho návrh predložila snemu v jarných mesiacoch r. 1942. Už počas rokovaní vyvolal návrh živú diskusiu a veľký odpor jednotlivých členov vlády. Bohužiaľ, Tuka s Machom ho vo vláde presadili. Predseda Snemu Dr. Martin Sokol pozval potom na užšiu poradu poslancov Dr. Filkorna, Dr. Mederlyho a mňa. Oznámil nám, že vláda predložila Snemu návrh zákona o vystaňovaní Židov. Vie, že nesúhlasíme s mnohými protižidovskými opatreniami. Oboznámil nás s obsahom tejto osnovy a položil otázku, či má tento ná-

Z knihy

Národohospodár Peter Zat'ko spomína

(K židovskej otázke v rokoch 1939-1945; str. 86 - 92)

vrh vrátiť vláde s odôvodnením, že ho Snemu v takejto forme nemôže predložiť, alebo návrh prijať a upraviť ho tak, aby zabezpečoval širokú možnosť výnimiek vystaňovania. Uvedol, že je to nekresťanská osnova a že by bolo pre neho najjednoduchšie, keby ju odmietol. Ale kladie otázku, či by sa odmietnutím osnov Židom pomohlo.

Najprv sme uvažovali o prvej eventualite, čo sa stane so Židmi, ak Snem zásadne odmietne rokovať o tomto návrhu zákona. Zisťovali sme, že jednotky HG už tisícky Židov vyviezli a nikto nemohol nikomu z nich pomôcť, okrem prípadu vykúpenia sa podplatními rozličných funkcionárov HG a podobne, ktorí sa bezprostredne zaoberali sústredovaním Židov do táborov. Ak teda Snem osnovu zákona odmietne zásadne, bude sa v tejto praxi pokračovať ďalej až do úplného rozriešenia židovskej otázky na Slovensku. Vykryštalizoval sa názor, že odmietnutím osnovy by sa Židom nepomohlo. Bol by to len hrdinský čin Snemu, resp. jeho predsedu, ale Židom by iba poškodil. Ak však predsedníctvo Snemu návrh prijme, musí mať predstavu o jeho pozmenení už skôr, ako ho predloží výborom na prerokovanie. Preto porada odporučila, okrem rozličných menších úprav, vziať do zákona ustanovenie, podľa ktorého by mal prezident republiky právo udeľovať neobmedzené výnimky a ministri s určitým obmedzením. Oba druhy výnimiek mali chrániť osoby a ich rodiny pred vystaňovaním. Účastníci porady boli presvedčení, že tak ako prezident republiky, aj rezortní ministri budú toto svoje právo využívať v najširšej miere. Formuláciu týchto ustanovení zverili mne s tým, že poverím ňou odborníkov Ústredného združenia slovenského priemyslu - Dr. Eugena Gläsera a Dr. Františka Mesticzu. Tak sa aj stalo; podľa toho, ako oni formulovali výnimky, tak ich Snem uzákonil.

Návrhy na udelenie výnimiek, podané Ústredným združením slovenského priemyslu, vybavoval minister hospodárstva Dr. G. Medrický. Združenie si vyžiadalo návrhy od podnikov a predkladalo ich vo veľkých množstvách. Číselne to, žiaľ, už neviem udať. Nakolko sa však pamätám, s ministerstvom hospodárstva sme nemali nijaké ťažkosti. Po oslobodení som bol veľmi často prevkapaný, keď mi mnohí za takúto pomoc ďakovali.

Ako generálny tajomník vrcholnej

organizácie priemyslu na Slovensku, po porade s činiteľmi tejto organizácie, najmä s jej predsedom Ing. Milanom Žuffom a s vedúcimi pracovníkmi sekretariátu, požiadala som napokon prezidenta republiky Dr. J. Tisu o udelenie tzv. veľkých výnimiek asi pre ďalších sedemdesiatich význačnejších pracovníkov v slovenskom priemysle, ktorí boli židovského pôvodu. Žiadosť som podal normálnou cestou. Skoro po jej podaní ma volal vedúci kancelárie prezidenta republiky Dr. Anton Neumann. Oznámil mi, že kancelária nemôže prezidentovi predložiť moju žiadosť v takom rozsahu, v akom som ju podal, že musí počet osôb, pre ktoré žiadam výnimku, znížiť. Čo by vraj povedal pán prezident, keby mu predložili takú masu ľudí?! Žiadal ma, aby som prišiel a spolu s ním počet zredukoval, alebo že redukcii vykonajú oni sami.

Odpovedal som, že trvám na žiadosti tak, ako som ju napísal, a žiadal som, aby ju predložili prezidentovi nezmenenú.

Krátko nato ma volal osobný tajomník prezidenta Dr. K. Murín a oznámil mi, že by prezident rád so mnou hovoril, aby som k nemu prišiel.

Šiel som. Dr. Tiso sa usmieval, a len čo som vošiel do jeho pracovne, začal: „Iste viete o čo mi ide?“

Tuším, no neviem, či správne. Dr. Neumann ma totiž žiadal, aby som znížil počet osôb, pre ktoré žiadam výnimku, ja som to však odmietol. Hádam to bude príčina...“

„Považujete skutočne za potrebné udržať tu všetkých, pre ktorých žiadate výnimku?“

„Je to výsledok veľmi vážnej porady na Ústrednom združení slovenského priemyslu, myslím, že je to naozaj potrebné.“

„Tak je to v poriadku.“

Mal som dojem, že rozhovor so mnou bol iba formálny a že Dr. Tiso bol už predtým rozhodnutý výnimky udeliť. Poďakoval som sa.

Samozrejme, prezidentskú výnimku dostali aj Židia zamestnaní v ÚZSP a všetci sa zachránili. Nebolo to jednoduché, pretože ich podiel na počte zamestnancov ÚZSP presahoval 10% a až na jedného všetci boli na vedúcich miestach. Takíto zamestnávateľia sa vtedy považovali za nespoľahlivých. Konkrétne ma napadol aj ktorýsi denník preto, že ÚZSP malo ešte Židov aj na čele oddelení, ktorí aj podpisovali korešpondenciu oddelenia. Nereagoval som na to verejne, ale dohodil sme sa, že obežníky budú len šifrovať.

Osobne som sa prvý raz stretol s vážne nastolenou židovskou otázkou v marci r. 1939. Niektorí členovia slovenskej vlády boli pozvaní do Berlína rokovať o zásadnej úprave pomeru slovenského štátu k Nemecku. A pretože si mysleli, že sa bude rokovať aj o ekonomických otázkach, pribrali si expertov. Boli to univerzitní profesori Dr. Jozef Fundárek, Dr. Jozef Zvrškovec a ja. Tu nám Göring oznámil, že Slovensko bude musieť riešiť židovskú otázku. Stanovisko slovenských národohospodárov bolo k tejto otázke už také isté, aké sme jednomyselne zastávali neskôr aj v Komitáte hospodárskych ministrov.

Asi týždeň po vyhlásení slovenského štátu mi oznámil minister zahraničných vecí Ferdinand Ďurčanský, že

zástupcovia Slovenska sú pozvaní na porady do Berlína a žiadal ma, aby som šiel s nimi ako hospodársky expert, pretože je pravdepodobné, že sa tam bude hovoriť aj o hospodárskej otázke. Súčasne povedal, že v zastúpení vlády pôjde on a Dr. V. Tuka a že ako expertov mienia pozvať ešte Dr. Fundárka a Dr. Zvrškoveca. Záležalo mi na tom, aby malo hospodárstvo Slovenska za daných okolností čo najlepšie podmienky pre svoj vývin. Namýšľal som si, že toto hospodárstvo poznám relatívne dobre, že viem aspoň približne odhadnúť jeho možnosti a že do značnej miery poznám aj jeho slabiny. A tak som svoju účasť v tejto delegácii prisľúbil.

Po prilete do Berlína (cez Viedeň 21. marca 1939) ubytovali všetkých v hoteli Kaiserhof, ale Ďurčanského a Tuku pozvali ihneď na poradu. My sme si mali zatiaľ pozrieť Berlín a čakať,

kedy nás pozvú. No pozvali nás len na druhý deň. Prišli po nás autom a zaviezli nás do budovy predsedníctva vlády. V poradnej sieni za dlhým celkom obsadeným stolom, okrem oboch zástupcov Slovenska, som poznal len Göringa, ktorého fotografia bývala uverejňovaná už dávno predtým. Hermann Göring na porade predsedal. Oči všetkých sa obrátili na nás, zrejme sa dohodli, že nás vypočujú hneď po príchode. Otázky kladol Göring. Krátko naznačil, že vedia o určitých našich nedostatkoch, no hneď aj dodal, že Nemecko je ochotné pomôcť nám ich preklenúť a že je pripravené poskytnúť Slovensku pôžičku, ak by sme rozpočtové výdavky nedokázali kryť z vlastných zdrojov. Bol zvedavý na náš názor. Čítal som povinnosť odpovedať, pretože z prítomných troch slovenských expertov poznal som túto problematiku najlepšie, lebo som bol generálnym rozpočtovým spravodajcom slovenského snemu už pri prejednávani rozpočtu slovenskej autonómnej krajiny na rok 1939. Vedel som, na čo Göring mieri. Minister financií (autonómnej slovenskej krajiny) Teplanský totiž vtedy predložil rozpočet s miliardovým schodkom. Tu sa teda naskytovala Nemcom príležitosť preniknúť do hospodárenia Slovenského štátu, zainteresovať sa na ňom finančne a vytvoriť si v ňom pozície. Preto som v krátkosti naznačil, že finančná situácia nového štátu nie je taká zlá, ako by to vyplývalo z rozpočtu autonómneho Slovenska. Poukázal som najmä na to, že sa v ňom počítala iba s časťou štátnych príjmov plynúcich zo slovenských zdrojov, ktoré ešte nebolo možné podchytiť v celej ich šírke. Napokon som vyslovil názor, že slovenský štát predbežne vystačí s normálnymi rozpočtovými príjmami, ktoré v prípade potreby bude môcť doplniť výnosom domácej - už práve vypísanej pôžičky... sotva teda bude potrebovať pomoc zvonku.

Druhá Göringova otázka sa týkala Židov, ale hlavne Čechov zamestnaných v slovenskom hospodárstve, najmä v priemysle a v obchode. Tu nám Göring viac ako naznačil, že sa jedných i druhých budeme musieť zbaviť, pretože nebudeme môcť počítať s ich lojalnosťou. A hneď nás znovu ubezpečil, že Nemecko má dostatok odborníkov, ktorí nám budú môcť čo i len dočasne vypo-môcť, kým si nevychováme vlastných odborníkov. Tak by to teda chceli, pre-

behlo mi mysl'ou. Kapitál i ľudí! V súkromnom hospodárstve boli už veľkou mierou zainteresovaní, najmä kapitálovo, a ovládnutím českých podnikov svoju účasť ešte podstatne zvýšili. Keby to doplnili ešte ľuďmi z Reichu, namiesto poslovenčeného mali by sme ponemčené hospodárstvo, najmä priemysel.

V odpovedi na tento problém sme prehovorili všetci traja. V prípade Čechov a Židov ide o odborníkov, s ktorými slovenské hospodárstvo už do značnej miery zrástlo. Poznajú hospodárske pomery vo všeobecnosti, ale najmä v jednotlivých odboroch a podnikoch. Počítame, že počet slovenskej inteligencie a slovenských odborníkov bude rásť rýchlejšie, a tak budeme môcť jedných i druhých postupne nahradzať Slovákmi. Jednorazový zásah v tomto smere by mohol mať veľmi neželateľné následky. Poďakovali sme sa teda za ochotu aj takto pomôcť novému štátu. Sme presvedčení, že si budeme vedieť i toto vyriešiť sami.

Ostatní účastníci „porady“ do rozhovorov nezasahovali. Göring nás uistil, že Nemecko bude ochotné pomôcť Slovensku v štátnom i súkromnom hospodárstve a že s jeho pomocou môžeme aj v budúcnosti počítať. Povedal, že to je všetko, čo chcel od nás počuť.

Počas písania tejto kapitoly mi často prišla na um otázka: Ako bolo možné, že sa slovenský ľud nevzoprel proti tak tvrdému pokračovaniu proti Židom? Je pravdou, že bolo veľa takých, ktorí prenasledovaným pomáhali, najmä tým, že ich ukrývali, ale to bolo hádam všetko. Prečo?

Myslím, že hlavnou príčinou bola skutočnosť, že Židia za Maďarska bohatli na práci slovenského ľudu a (až na ojedinelé výnimky) vystupovali ako maďarizátori. Nielenže nezrástli so slovenským ľudom, ale sa k nemu ani nikdy nesnažili priblížiť.

Či v mestách, či na dedinách, hoci tam často žila iba jedna rodina, skoro všade sa oddeľovali, tvorili akúsi osobitnú kastu, povznesenú nad Slovákov. V slovenskom písomníctve, najmä z doby bývalého Uhorska, veru nenachádzame o nich priaznivú zmienku hádam nikde. Radi šli s vládnuou spoločnosťou. Lenže i po dvadsať rokov Československa sa držali stranou od tejto spoločnosti, napriek tomu, že sa v tom čase už našli jednotlivci aj z ich kruhov, ktorí volali po zbližení a ktorí pochopili, že je správne, ak v slovenských oblastiach idú so slovenskou spoločnosťou.

Za Uhorska bolo veľkou zvláštnosťou, ak považovala spoločnosť niektorého Žida za Slováka. V mojom rodisku, v Liptove, sme vedeli iba o dvoch: mikulášsky krajčír Neumann a Jamnický krčmár Hoselitz. Dr. Kostolný v Politike č. 4 z r. 1938 v článku Židia píše, že bol známy ešte nejaký tretí. Za Československa ich bolo už viac, ale vcelku ešte žalostne málo. A tak ešte v posledných dňoch prvej ČSR židovská spoločnosť dávala neslovenský náter mnohým mestám v čisto slovenských krajoch. Politika už začiatkom r. 1938 píše: „... že Žilina v dňoch jarmokov je zjavne slovenská, zbada každý cudzinec, ktorý tam zabľúdi. Ak by si mal však urobiť svoj úsudok len po návšteve Hlinských kaviarní, reštaurácií, korza alebo kina, iste by ju zaradil medzi niektoré z našich miest v maďarskom alebo nemeckom pohraničí. Zdá sa, že je jednou zo zvláštností Žiliny, že v jej kaviarňach počujete hovoriť viac po maďarsky a po nemecky než po slovensky, že v kine (keď pozeráte maďarský film a neviete po maďarsky) musíte čítať len nemecký text, ak sa nechcete uspokojiť len s veľmi skromnými slovenskými heslami, a že vás dokonca v niektorom obchode oslovia najskôr po maďarsky alebo po nemecky, aj keď vsťúpíte hoci v uniforme čs. dôstojníka.“

(Pokračovanie na 11. strane)

Otázka počtu Slovákov v Maďarsku po roku 1918 stala sa predmetom nielen vedeckých, ale aj politických sporov. Aj súčasná maďarská oficiálna veda a politika sa usilujú prezentovať Maďarsko ako etnicky homogénny štát, v ktorom, aj napriek mimoriadnej, takmer storočnej „starostlivosti“ maďarského štátu o národnostné menšiny, aká nemá v Európe ba ani na celom svete páru, sa tieto sami zriekajú svojej národnej identity a vedome sa asimilujú s vysoko civilizovaným a mimoriadne kultúrne vyspelým maďarským národom. Druhá faľošná legenda spočíva v tvrdení, že nie rytiersky maďarský národ a jeho humánne založené politické a kultúrne elity svetového formátu, ale bývalé Česko-Slovensko zapríčinilo asimiláciu Slovákov v Maďarsku, keď po roku 1945 presadilo medz štátnu výmenu obyvateľstva (1947 - 1948). Túto nehoráznu a drzú lož Budapešti, obhajujúcu genocídu slovenskej menšiny v Maďarsku, si v súčasnosti veľmi rýchlo osvojila Strana maďarskej koalície. „Vezér“ Csáky už našiel hlavného viníka za spáchaný zločin genocídy na Slovákoch v Maďarsku a niekoľkokrát na neho už aj verejne ukázal prstom - Vladimír Clementis, presne tak, ako to urobil koncom 40. rokov M. Rákosi, ktorý sa výdatne pričínil o jeho popravu.

Všeobecne je známa neobjektívnosť uhorských a maďarských sčítaní obyvateľstva, predovšetkým z národnostného hľadiska. Od roku 1880 sa štatistiky v Uhorsku a následne v Maďarsku boli nielen zrkadlom, ale predovšetkým nástrojom násilnej maďarizácie. V rámci náborovej akcie na presídlenie Slovákov z Maďarska do Česko-Slovenska (4. marec - 27. jún 1946) sa uskutočnil súpis Slovákov. Okrem renomovaných odborníkov sa na súpise podieľali aj samotní Slováci v Maďarsku. Pri určovaní slovenskej národnosti sa stanovili prísne kritériá - znalosť slovenského jazyka a slovenský pôvod - znemožňujúce veľkej časti pomad'arčených Slovákov sa hlásiť k slovenskej národnosti. Uvedené kritériá značne komplikovali situáciu najmä zmiešaných manželstiev. Na základe súpisu (spojeného so sebasčítaním) bolo v roku 1946 v povojnovom Maďarsku zistených 473 556 Slovákov. Súčasne tisíce osôb, hlásiacich sa k slovenskej národnosti, nebolo akceptovaných, alebo ich žiadosť zostala v štádiu ďalšieho skúmania. Z uvedených dôvodov bolo zo zoznamov na presídlenie do Česko-Slovenska vyradených 4 600 osôb. Súčasne je potrebné vziať do úvahy, že súpis Slovákov v Maďarsku sa sústredil predovšetkým na tradičné oblasti, v ktorých žili vo väčších či menších kompaktných celkoch, a súpis neobsiahol celé územie Maďarska.

Pozoruhodná je predovšetkým skutočnosť, že výsledky súpisu Slovákov v Maďarsku v roku 1946 sú v podstate zhodné s odhadom počtu Slovákov v Maďarsku - 630 000 osôb - tak, ako to na Mierovej konferencii v Paríži stanovili v roku 1919 česko-slovenskí experti. Ich odhady jednoznačne potvrdil súpis Slovákov v Maďarsku v roku 1946. (Bližšie pozri Conférence de la paix 1919 - 1920. Recueil des actes de la conférence. Partie IV. Paris 1920, s. 30.)

Základné výsledky súpisu Slovákov v Maďarsku v roku 1946, ktoré publikujeme, boli uverejnené v Zprávach Štátneho plánovacieho a štatistického úradu. Roč. 1., Bratislava 1. augusta 1946, číslo 2. a týmto nadobudli charakter oficiálneho dokumentu. Materiál publikoval v Zprávach ŠPŠÚ Dr. Ján Svetoň, ktorý sa aktívne zúčastnil na súpise Slovákov v Maďarsku. Celý súpisový materiál je uverejnený BOBÁK, J.: Poznámky k demografii Slovákov v Maďarsku. In: Historický zborník, 11, č. 2/2001, s. 69 - 117.

Slovenská politika by nemala defenzívne ustupovať nacionalistickej a šovinistickej demagógii Budapešti a jej „vezérov“ na Slovensku. Prostredníctvom Európskej únie by mala naša diplomacia donútiť Budapešť, aby prijala rozsiahly program regenerácie zdecimovanej slovenskej menšiny v Maďarsku. Jedným zo základných predpokladov je žiadať Budapešť, aby v prípade slovenskej menšiny sa bezodkladne a dôsledne uplatňovala Charta menšinových a regionálnych jazykov, aby bolo obnovené, začiatkom 60. rokov zlikvidované, slovenské školstvo (humanitné predmety vyučovať v materinskom, slovenskom jazyku. V súčasnosti sa na takzvaných slovenských školách v Maďarsku vyučuje slovenčina len ako cudzí jazyk. Ide však o maďarské a nie o slovenské školy. Takto by mohla Budapešť vykazovať nielen slovenské, ale aj anglické, francúzske, nemecké, španielske školy, ak sa v nich vyučujú uvedené jazyky), z maďarského štátneho rozpočtu finančne zabezpečiť vydávanie slovenských novín, časopisov, kníh.

Otázka záchranu zdecimovanej slovenskej menšiny v Maďarsku musí neustále rezonovať na medzinárodnom fóre, nemôže sa stať len predvolebným hitom, respektíve vďačnou témou na vybavovanie si vzájomných účtov.

Ján Bobák

Súpis Slovákov v Maďarsku v roku 1946

Koľko bolo a je Slovákov v Maďarsku?

Odborným kruhom nie je neznáma problematika maďarskej národnostnej štatistiky. Váži v ťažkostiach, daných jednak jej definíciou národnosti, jednak v tom, že od prvopočiatku sa dala do služieb politiky. Jej cieľom bolo číselne zachytiť asimiláciu inojazyčných a inonárodných osôb a takto - podľa vlastného priznania - proces zjednocovania inonárodných skupín so skupinou maďarskou v jeden politický národ (Ungarische Statistische Mitteilungen N. S., zv. 27). Pre svoju neskrývanú politickú tendenciu, číselne podložiť „početnú majoritu a kultúrnú supremáciu Maďarov v Uhorsku“ (Tamtiež), stala sa maďarská národná štatistika predmetom oprávnených kritík. Tieto kritiky trpeli dosiaľ nedostatkom pevného východiska a priameho dôkazového materiálu. Cirkevné schematizmy a demografické diela, i keď nám pomáhali nakresliť rozšírenosť slovenského etnika v minulosti, neposkytovali dostatočné východisko pre číselnú revíziu dát prvého uhorského sčítania z roku 1880. Toto sčítanie zaznačilo na území dnešného Maďarska 213 249 osôb slovenskej materinskej reči. V tomto čase bola maďarizácia už v plnom tempe, a niet pochybností, že sčítací komisári započítali v maďarizačnej horlivosti mnoho Slovákov do rubriky Maďarov. Priznáva to ostatne aj úradná publikácia o sčítaní z roku 1890, keď hovorí: „...ukázalo sa, že záznam z roku 1890 bol nesprávny, naviac v tom smere, že v niektorých krajocho znalosť maďarskej reči sa brala za kritérium Maďarstva a s prílišným optimizmom bola aj časť obyvateľstva po maďarsky hovoriaceho, lež inej materinskej reči, vykázaná za Maďarov“ (Tamtiež).

Pre naše úvahy o dnešnom počte o dnešnom počte Slovákov v Maďarsku je toto priznanie významné, vysvetľuje totiž náš odôvodnený predpoklad, že pri prvom sčítaní muselo byť na území dnešného Maďarska oveľa viac Slovákov. Tým s väčšou rezervou prijímame, pravda, výsledky ostatných sčítaní:

Rok	Slováci podľa materinskej reči	Úbytok	%
1880	213 249	-	-
1890	213 072	177	0,8
1900	192 477	20 595	9,7
1910	163 323	29 154	15,1
1920	141 918	21 405	13,1
1930	104 819	37 099	26,1
1941	75 920	28 899	27,5

(V roku 1941 zisťovala maďarská štatistika prvý raz obyvateľstvo podľa materinskej reči a podľa národnosti. Podľa národnosti malo byť Slovákov 16 689. Rozdiel oboch údajov vysvetľujú dnes maďarskí odborníci nesprávnosťou sčítania a oportunistom sčítaných.)

Z tempa poklesu by sa dalo súdiť, že za 20 - 30 rokov by Slovákov v Maďarsku už vôbec nebolo. Táto perspektíva pri všetkej kritike maďarských dát nás naplňovala obavou o národnú existenciu Slovákov v Maďarsku. Nemali sme nijaké ilúzie, že by bývalé maďarské vlády poskytli našej menšine právo na vytvorenie účinnejšej obrannej organizácie, tiež nie, že by si naši toto právo vybojovali sami. Rozptýlení v pomerne izolovaných skupinách, Slováci sami svoju početnú veľkosť nepoznali a nemali takto dostatočný číselný podklad pre hájanie vlastných práv.

Prítomnosťou a prácou Československej presídľovacej komisie (ČSPK) v Maďarsku poskytli sa nám dobré možnosti pre podrobnejšie skúmanie početnej veľkosti našej menšiny. V zmysle dohody o výmene obyvateľstva, uzavretej medzi Česko-Slovenskom a Maďarskom, umožnilo sa nám vstupovať do styku so všetkými osobami, ktoré sa mohli pokladať za osoby slovenskej a českej národnosti, a teda tieto osoby aj zisťovať. Súčasne s prihlasovacou akciou vykonal sa v každej obci s pozoruhodnejším počtom Slovákov súpis osôb slo-

venskej a českej národnosti. Súpis vykonal členovia ČSPK pri spolupráci miestnych Slovákov buď zostavením menných zoznamov hláv rodín s uvedením počtu rodinných príslušníkov, buď osobitnými protokolmi podpísanými miestnymi občanmi, s pomermi v obci najlepšie oboznámenými.

Súpis sa vykonal v 71 obciach Zadunajska, v 155 obciach na Nížine a v 190 obciach v severných župách, dovedna teda v 416 obciach. Väčšina týchto obcí bola buď priamo alebo do-tazníkovou metódou preskúmaná aj sociograficky a tak výsledky súpisu boli overené aj kvalitatívnym výskumom. Matriky cirkevných

1946 a počet Slovákov prihlásených na presídlenie do Č-SR

(Poznámka č. 1: Počet 881 pozorovaných obcí - t. j. počet obcí, z ktorých sa Slováci prihlásili na presídlenie a v ktorých sa vykonal súpis prítomných Slovákov. Poznámka č. 2: Počet Slovákov podľa maďarských dát z roku 1941 - výsledky sčítania podľa obcí neboli dosiaľ uverejnené. Úradné dáta sme museli pozmeniť v tých župách, ktorých územie bolo po dočasnom okupovaní južného Slovenska, severného Sedmohradska a Báčky zväčšené. Tieto opravy týkajú sa župy Komárno-Ostrihom, Báč-Bodrog, Szmár, Abov-Turňa, Boršod-Gemer, Novohrad-Hont a Zemplín. Poznámka č. 3: V prípade počtu Slovákov prihlásených na presídlenie išlo o predbežné výsledky.) Pozri tabuľku č. 1.

Na výsledky ostatných dvoch maďarských sčítaní dávajú sa už aj niektorí maďarskí neoficiálni štatistici s rezervou a kriticky. Oskár Betlen v článku o národnostiach v Maďarsku pri-

Tabuľka č. 1

Porádové číslo	Župa (oblasť, krajina)	Počet sledo- vaných obcí ¹	Počet Slovákov podľa maďarských dát		Počet Slovákov podľa súpisu ČSPK r. 1946	Počet prihlás. Slovákov na presídlenie ³	
			roku 1930	roku 1947 ²			
			podľa materinskej reči	podľa národnosti			
1	Baranya	28	170	286	112	3 596	693
2	Fejér	37	2 438	448	68	6 923	1 588
3	Győr-Moson-Pozsony	23	163	145	59	330	281
4	Komárom-Esztergom	49	6 785	4 600	630	26 847	8 304
5	Somogy	11	137	82	41	137	59
6	Sopron	7	97	39	17	211	78
7	Tolna	14	66	92	24	66	89
8	Vas	10	93	105	56	93	31
9	Veszprém	38	512	163	42	5 475	1 696
10	Zala	14	107	151	78	17	97
	<i>Zadunajsko</i>	231	10 568	6 111	1 127	43 785	12 916
11	Bács-Bodrog	4	81	110	62	81	17
12	Békés	41	42 760	35 624	5 900	97 660	24 913
13	Bihar	17	312	274	40	710	448
14	Csanád-Arad-Torontál	33	12 852	11 962	4 285	15 807	9 770
15	Csongrád	10	541	419	355	1 633	264
16	Hajdú	6	125	108	65	213	147
17	Jász-Nagykún-Szolnok	17	568	371	122	944	272
18	Pest-Pilis-Solt-Kiskun	161	26 613	13 334	3 393	184 113	22 176
19	Szabolcs-Ungor	21	242	202	124	19 478	5 847
20	Szatmár-Ugocsa	2	8	5	3	8	2
	<i>Nížina</i>	312	84 102	62 409	14 349	320 647	63 856
21	Abaúj-Torna	69	606	402	50	12 420	1 317
22	Borsód-Gömör-Kishont	82	1 963	1 471	451	43 442	6 306
23	Heves	37	1 350	929	84	9 064	3 413
24	Nógrád-Hont	113	5 506	4 100	562	39 241	6 291
25	Zemplén	37	724	498	66	8 434	1 958
	<i>Sever</i>	338	10 149	7 400	1 213	112 601	19 285
	Maďarsko	881	104 819	75 920	16 689	477 033	96 057

zborov sa použili len ako podporné pramene. Kritériom národnosti bola materinská reč a pôvod.

V 465 ďalších obciach, z ktorých sa získali prihlášky na presídlenie, ale súpis pre malý počet Slovákov sa nevykonal, určil sa počet prítomných Slovákov podľa počtu prihlásených na presídlenie alebo podľa dát maďarských štatistik.

Výsledky súpisu v porovnaní s dátami maďarských štatistik z roku 1930 a 1941 a v porovnaní s predbežnými výsledkami súpisu prihlásených na presídlenie uvádzame v tabuľke, zostavenej podľa maďarského administratívneho rozdelenia (Magyar statisztikai közlemények, ú. s., zv. 83).

Počet Slovákov v Maďarsku podľa sčítania z r. 1930, 1941, súpisu z r.

Tabuľka č. 2

Župa	Okres	Obec	Slováci podľa maď. údajov z roku 1930	Slováci prihlásení na presídlenie
Branya	-	Pécs	90	281
Fejér	Vál	Tárnok	89	252
Komárom	Esztergom	Dorog	43	179
		Sárisáp	50	1 029
	Tata	Bánhida	99	822
		Felsőgalla	204	629
		Oroszlány	5	596
		Tardos	373	813
Veszprém	Veszprém	Óskü	3	286
	Zirc	Bakonycsernye	170	734
		Súr	-	146
Békés	Gyula	Újkigyós	10	184
	Szarvas	Csabacsüd	198	800
		Kondoros	187	826
Pest-Pilis-S. K.	Aszód	Galgagyörk	102	484
	Gödöllő	Isaszeg	41	274
	Gyömrő	Maglód	23	253
		Mende	61	191
		Péteri	-	506
	Kalocsa	Miske	-	327
	Kiskőrös	Bosca	-	226
		Csengöd	9	181
	Monor	Irsa	84	238
	Pomáz	Pomáz	154	405
	Vác	Püspökatvan	-	131
Szabolcs, Nyírbogdány		Nyírszöllös	14	217
	Nyíregyháza	Nyíregyháza	120	5 361
Borsód-Gömör Edelény		Lámbesenyő	-	124
	Miskolc	Óhuta	41	377
		Szirmabesenyő	1	399
		Újhuta	1	964
		Miskolc	255	1 757
Heves	Gyöngyös	Kisnána	3	324
	Hatvan	Hasznos	739	1 622
Nógrád-Hont Nógrád		Osagárd	35	216
		Penc	26	209
Zemplén	Sárospatak	Komlóska	1	419

znáva, že susedné štáty právom odmietajú výsledky z roku 1941, nakoľko pri tomto sčítaní sa zrejme uplatňoval vplyv reakčného štátneho aparátu (Tárasadalmi szemle, roč. 1, č. 2). V polemike so slovenskými a českými odhadmi počtu Slovákov v Maďarsku opravuje maďarské úradné dáta aj Karol Vigh a pripočítava k výsledkom z roku 1930 (104 819) ešte polovičku „po slovensky hovoriacich Maďarov (65 000) (Tárasadalmi szemle, roč. 1, č. 7).

Nesprávnosť maďarských dát dobre vidieť z porovnania celkových dát prihlásených Slovákov na presídlenie s maďarskými výsledkami sčítania z roku 1930 a 1941. V Zadunajsku prekročil počet prihlásených na presídlenie menovite v župách Baraňa, Komárno-Ostrihom a Veszprém. Celkový rozdiel v neprospech maďarských dát je v pomere k roku 1930 2 348 osôb, v pomere k dátam o materskej reči z roku 1941 je počet prihlásených dvojnásobný a k dátam o národnosti skoro dvanásťnásobný. V severných župách je tento rozdiel ešte markantnejší. Tu sa prihlásilo skoro dva razy toľko Slovákov na presídlenie, ako ich udáva sčítanie z roku 1930, skoro trojnásobok vzhľadom na dáta o materskej reči roku 1941 a 16 ráz viac, než uvádzajú dáta o národnosti. Jedine na Nížíne je podľa dát z roku 1930 viac Slovákov, než sa ich prihlásilo na presídlenie. Ale i tu bolo prekonané sčítanie z roku 1941.

Čiastkové výsledky z obcí ozrejmuju nesprávnosť maďarských dát ešte lepšie. Uvádzame niektoré na ilustráciu. Pozri tabuľku č. 2.

Predbežným porovnaním sme zistili na území Maďarska 290 obcí, v ktorých maďarská štatistika z roku 1930 neuvádza ani jedného Slováka, z ktorých sme však získali značný počet prihlášok. Okrem týchto napočítali sme ďalších 368 obcí, v ktorých sa prihlásilo viac Slovákov, než ich tam uvádza úradný prameň z roku 1930.

Z počtu prihlásených na presídlenie nie je možné správne usudzovať o skutočnom počte Slovákov v Maďarsku. Sociografickým výskumom sme zistili, že Slováci sa zachovali v celých masách etnicky pomerne neporušení, ba i jazykovo čisti v oblastiach, kde podľa úradných maďarských dát sme nemali nájsť po nich ani stopy. Na Nížíne sa izolovali svojím salašnickým systémom, patriarchálne združujúcim rodiny a rody; v horách severných žúp sa zachovali v závetrí, i keď na nízkej sociálnej a kultúrnej úrovni. Väčšie straty zaznamenávajú Slováci iba v mestách a priemyselných strediskách, kde sa jazykovo asimilovali.

Je charakteristické, že Slováci si svoju početnú veľkosť nikdy neuvedomili. Ich etnicky fundované spoločenstvo sa v maďarskom okolí nemohlo pozdvihnúť vo vedomie kultúrneho spoločenstva. Ich národné uvedomenie sa prejavovalo iba vo vedomí sociálnej alebo náboženskej odlišnosti. V týchto okolnostiach pokladala ČSPK za prvotnú úlohu začať svoju prácu uvedomovacou akciou. Že taká krátka lehota nestačila zotrieť všetky dôsledky stáročnej maďarizácie, je zrejmé. Počiatková rezervovanosť širokých mas sa postupne uvoľňovala, ale sa na mnohých miestach pod vplyvom silnej maďarskej propagandy premenila v dezorientovanosť. Toto čiastočne vysvetľuje, prečo sa zo 477 000 Slovákov v Maďarsku prihlásilo zatiaľ len do 100 000 osôb.

JÁN SVETOŇ

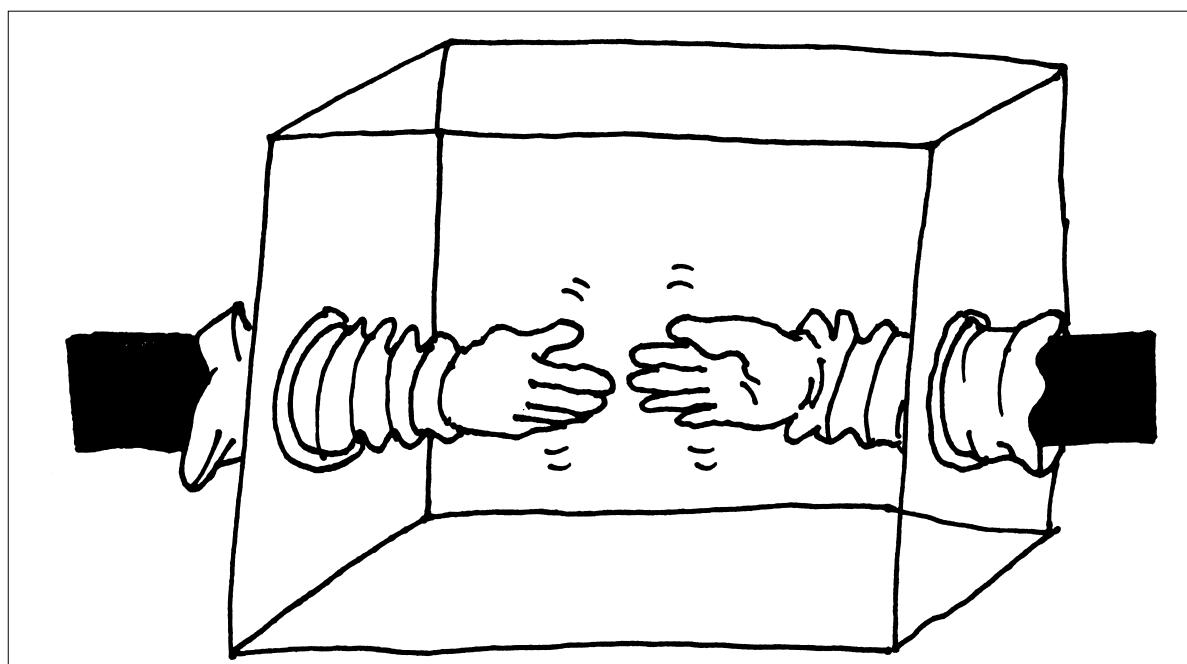
ČERVENÝ A BIELY TEROR

„Medzi dvoma krajnosťami nie je nijaký rozdiel, ale medzi nimi je všetko ostatné“ - píše Pavol Janík v diele Satánovisko. Teror je teror, už celkom jedno, či je to ľavicový alebo pravicový extrém. Ľavicový extrémizmus predstavovala v Maďarsku strana komunistov a pravicový extrémizmus v súčasnosti predstavuje predovšetkým strana „Jobbik“. Názov Jobbik má dva významy. Jeden zlý a druhý ešte horší. Zlý je preto, že je to v súčasnosti najextrémistickejšia pravicová strana v Európe, ktorá otvorene hlása rasizmus a irendentu (schvaľuje extrémne výkony Maďarskej gardy a irendentistického „Hnutie za 64 žúp“), pričom jeho cieľom je vyárendovať Karpatskú kotlinu výlučne len pre Maďarov, pričom na jej historickom a kultúrno-spoločenskom formovaní sa podieľalo viacero národov, národností a etnických skupín, veľká časť z nich ešte pred príchodom staromaďarských kmeňov.

Strana „Jobbik“ otvorene ignoruje varovné slová nášho prvého spoločného uhorského kráľa, Svätého Štefana: „Jednojazyčný štát je slabý a zdolateľný“, ktorému sa jobbikovci chodia provokatívne klaňať už aj do slovenského Komárna. Hlavným cieľom tejto extrémistickej politickej strany je obnoviť hranice bývalého Uhorska pod opätovnou hegemoniou Maďarov. Strana „Jobbik“ sa pritom ešte aj verejne vystrahuje, že je „lepšia“ a „pravejšia“ (jobbik) od všetkých ostatných pravicových strán v Maďarsku. Lepšia je však iba svojou extrémistickou demagogiou, podfarbenou šovinizmom a nacionalizmom.

Aj maďarskí komunisti prezentovali svojho času svoju stranu ako najlepšiu, čo sa dalo ľahko „dokázať“, keďže iná politická strana okrem komunistickej v púodstate neexistovala. Ak sa na bežeckých pretekoch zúčastňuje len jeden-jediný pretekár, zarúčene sa dostane do cieľa ako prvý, trebárs aj o dva týždne. Ale komunizmus nevyužil ani túto „historickú šancu“ a do cieľa sa vôbec nedostal a ďaleko pred jeho dosiahnutím skolaboval. Dá sa reálne predpokladať, že takto skončí v Maďarsku aj strana „Jobbik“, ktorá má, na rozdiel od komunistov, aj početných klonovaných súperov.

Maďarskí komunisti skutočnosti sledovali dve hlavné zásady. Jednou bola: „elvi szempont = elviszem, pont! (Zoberiem, a bodka!); a druhou zásadou bola: „Najekonomickejšie využitý čas je ožierať a milovať sa cez pracovný čas, lebo aj ten sa započíta do penzie“. Komunisti najprv neuveriteľne zbohatli poštátnením majetkov súkromných podnikateľov („buržujov“) a zámožnejších roľníkov („kulakov“). A druhýkrát zbohatli vyvlastňovaním poľnohospodárskej pôdy tých roľníkov, ktorí ju už nedokázali obrábať. Za vyvlastnenú pôdu dostali roľníci symbolické finančné odškodnenie, ktorú vzápätí šikovní úradníci miestnej rady zmenili na stavebné pozemky, ktoré si rozdelili a predali za mnohokrát vyššiu cenu. Totiž oni vždy rozhodovali o tom, kedy a kde sa bude parcelovať tá-ktorá časť chotára obce. Tretíkrát zbohatli komunisti privatizáciou štátnych majetkov. Pavol Janík v uvedenom diele píše o uvedenej privatizácii nasledovne: „Čo si v komunizme nakradol, v kapitalizme ako by si našiel.“ Takže komunisti sa stali po transformácii moci koncom 80. a začiatkom 90. rokov najbohatšími kapitalistami a stihli pritom obsadiť všetky kľúčové pozície v oblasti politického, spoločenského a hospodárskeho života. Takže pluralizmus v Maďarsku je iba zásterkou deklarovanej „demokracie“. Z toho logicky vyplýva, že aj tzv. „právny štát“ existuje v Maďarsku iba na úrovni deklarácie. „You are un-

Kresba: Andrej Mišanek

Za koho sme mali v Maďarsku hlasovať?

derstand?“ Takže na sme mali hlasovať? Na Ježiša Krista, lebo jedine v jeho prísľuboch sme sa v Maďarsku ešte nikdy nesklamali.

ABSOLÚTNA BEZOČIVOSŤ

Pokiaľ maďarská vláda nezruší jestvujúce mocenské nástroje a faktory násilnej maďarizácie (napr. protinárodnostný zákon, protinárodnostný školský systém) a nezabezpečí demokratické zastúpenie národných menšín v parlamente, hovoriť o pozitívnej diskriminácii je zatiaľ absolútna bezočivosť. Osočovať a škandalizovať Slovenskú republiku pred celým svetom pre všelijaké vyfabrikované výmysly, je absolútna bezočivosť. Zámerne ignorovať platné pravidlá slovenského pravopisu napríklad pri písaní ženských priezvisk (Molnár Anna namiesto spisovného Anna Molnárová - v slovenskom kontexte!) a šliapať po nich je absolútna bezočivosť. Žiaľ toto arogantné správanie sa voči spisovnému jazyku sa čím ďalej tým viac uplatňuje aj na Slovensku, čo je pre nás slovenských spisovateľov v Maďarsku nepochopiteľné. Žiadať pre maďarskú menšinu v Slovenskej republike také práva a postavenie, aké majú Švédi vo Fínsku, alebo Nemci v južnom Tirolsku, je absolútne chorá logika. Maďarskej menšine na Slovensku prináležia totiž presne také práva a presne také postavenie, aké má slovenská menšina v Maďarskej republike. Oba štáty k tomu zaväzuje Trianonská mierová zmluva, ktorej tohtoročné 90. výročie by sme si mali pripomenúť predovšetkým z tohto ľudsko-právneho aspektu. Alebo slovenská menšina v Maďarsku už vôbec neexistuje? Aj to je absolútna bezočivosť. Dnes, keď Maďarsko a Slovensko sú členmi Európskej únie, Vyšehradskej štvorky a spojencami v NATO a hlásia sa k rovnakým hodnotám, používať pre územie Slovenska irendentistický a revizionistický názov „Felvidék“ je absolútna bezočivosť. Používať pre slovenský národ názov „tót“, je ďalšia absolútna bezočivosť. Budapesti, lebo taký národ neexistoval. Slováci žili v Karpatskej kotline dávno pred príchodom arpadovcov. Po príchode Cyrila a Metoda Sloveni (predkovia Slovákov), žili v kresťanskom štáte, v ktorom slovenský jazyk bol aj liturgickým jazykom. Vedúci a pracovníci našich súčasných slovenských menšinových inštitúcií v Maďarsku, vrátane slovenských samospráv a ich členov, sú rukojemníkmi maďarskej vlády, musia tancovať tak, ako im

zhora pískajú. Česť výnimkám! Táto nepriaznivá realita je hlavnou príčinou aj toho, že tzv. „zmiešaná komisia“, ktorá by sa mala zaoberať aktuálnymi problémami slovenskej menšiny v Maďarsku a maďarskej menšiny na Slovensku, nie je „zmiešaná“, ale je maďarsko-maďarská. Veď všetci jej členovia zastupujú predovšetkým maďarské záujmy! Rozumieme? Aj to tradičné rukojemníctvo slovenskej menšiny zo strany maďarskej vlády je pokračujúca absolútna bezočivosť. Pri tom všetkom sa tváriť, že Maďarsko je právny a demokratický štát, je do neba volajúca absolútna bezočivosť. Tolerovať rasistickú Maďarskú gardu a podporovať irendentistické snahy niektorých „predstavitelov“ maďarských menšín v susedných štátoch je absolútna bezočivosť. Ignorovať závery Trianonskej mierovej zmluvy (1920), týkajúce sa ochrany menšín a nariekať nad strašnou krivdou aká sa Maďarom stala, je absolútna bezočivosť. Maďarsko, ako agresor (!) bolo porazené v oboch svetových vojnách, akým právom chce Budapešť udeľovať lekcie z demokracie a slušného správania a naviac diktovať svoju vôľu susedným štátom, ktorých územia vojensky okupovalo? Podľa rozhodnutia Mierovej konferencie v Paríži bola stanovená štátna hranica medzi Maďarskom a Česko-Slovenskom tak, aby v oboch štátoch zostal približne rovnaký počet príslušníkov maďarskej, resp. slovenskej menšiny. Išlo približne o 600 000 osôb na oboch stranách. Čo zostalo zo Slovákov v Maďarsku a čo zostalo z Maďarov na Slovensku od Trianonu po dnešné dni? Podľa posledného sčítania ľudu (r. 2001) sa k maďarskej menšine na Slovensku hlásilo 520 000 osôb a z pôvodnej, viac ako polmiliónovej slovenskej menšiny v Maďarsku, sa k svojej národnosti hlási už iba 11 816 osôb. Tento nepatrný zlomok Slovákov maďarská vláda v súčasnosti používa a zneužíva pre svoje politické ciele, a najmä v zahraničí ich prezentuje ako výkladnú skriňu maďarskej demokracie európskeho a svetového formátu, čo je taktiež absolútna bezočivosť.

Na základe uvedených faktov, len zaslepený ignorant môže hovoriť o akomsi „útlaku“ maďarskej menšiny na Slovensku, čo je absolútna bezočivosť. Nech sa najprv pride osobne presvedčiť do Maďarska, čo je to skutočný útlak národnostných menšín, a až potom nech vynáša sudy! Uvedené fakty svedčia o tom, že Maďarsko v

súčasnosti a ani v nedávnej minulosti nespĺňalo a nespĺňa v oblasti dodržiavania ľudských práv ani tie minimálne kritériá k tomu, aby sa mohlo stať členom Európskej únie. Dostalo sa tam nejakým fatálnym omylom, ktorý, ako nás o tom denno-denne presvedča maďarská realita, môže mať strašné dôsledky. Bohužiaľ, taká je holá skutočnosť. Narodil som sa ako Slovak v Maďarsku, veľmi dobre poznám maďarskú spoločnosť a mentalitu národa. Preto obviňovať ma z neznalosti pomerov v mojej chorej vlasti ma môže len slepý a hluchý ignorant, čo považujem takisto za absolútnu bezočivosť.

ALEXANDER KORMOŠ

Do pekla s modlami!

*Modlári sveta, traste sa!
Zrútiť sa na vás nebesá!*

*Zem sa prepadne pod vami!
Do pekla s vašimi modlami!*

*Obrovské majetky
zháňate, kým
žobráci nemajú
na gate!*

*Po sláve, slasti
túžite,
za groš i čerta
slúžite!*

*Hýrivo žeriete,
slopete,
množíte nevinné
obete!*

*Tá vaša modla
zo zlata
zrúti sa z výšky
do blata!*

*Modlári sveta, traste sa!
Zrútiť sa na vás nebesá!*

*Zem sa prepadne pod vami!
Do pekla s vašimi modlami!
Pilišsky Santov 13. novembra 2007*

Umberto Eco vo svojej knihe *Otvorené dielo* poukázal na podstatu umeleckého diela v tom zmysle, že každé čítanie, každé kontemplovanie, každé prežívanie umenia je určitým druhom individuálneho stvárnenia. Na túto jedinečnú myšlienku, týkajúcu sa percepcie i interpretácie literárneho diela, som si spomenul v súvislosti s doslovom Teodora Križku, ktorý napísal ku svojej novej knihe veršov pre deti s názvom *Kresbička drobná navždy visí v ráme* (Factum Bonum 2010). V ňom uviedol skutočnosť, že „aj dobrý čitateľ je tak trochu básnikom. Áno, dobrý čitateľ je básnik do tej miery, do akej prežíva spolu s umelcom tú vznešenú atmosféru, v akej sa rodili verše. Ba viac, dopĺňa jej nevypovedané, zamlčané, v obrazoch a metaforách skryté významy podľa miery vlastného talentu. Keby tomu tak nebolo, básne by nemala pre koho žiť.“ Knižka teda vznikala ako rozhovor básnika s básnikmi farieb - deťmi, ktoré keď raz vyrastú z detských nohavíc a budú mať výzor dospelého človeka, nech si dokážu navždy vo vnútri svojho srdca zachovať spomienku na svoje detstvo, pretože „dítě má v sobě to, co dospelého člověka utěšuje a povznáší: Je to ona prostá mysl, pro niž velebil děti Kristus, ona srdečnost a odvážnost, která okouzlovala veliké básníky všech dob.“ (Karel Svoboda) Symbiózu básnického slova a hudby, znejúcej „tichučkým hláskom pokory“ (Flauta), v podstatnej miere obohacujú ilustrácie Zuzany Vaňousovej, sestry významného slovenského herca Jozefa Kronera, v ktorých zachytáva „ľudový mýtus, dušu kysuckého človeka a krajiny, jeho príbeh i údel, ako ho on vyspieval v nespočetných piesňach, rozprávkach, legendách a povestiach, ale aj v celej materiálnej kultúre. Lebo naši predkovia ukladali do všetkého, čím sa obklopovali, neopakovateľnú správu o sebe a o svete, o láske, nádeji i viere v zmysel života.“

Hneď v úvodných básňach rozohral autor veršovanú partiu, v ktorej si uvedomil zmysel kúzla, naplňajúceho význam veršovania pre deti. Pretože je to práve jednota básnika a dieťa, ktorá „sa má stať jednou zo základných estetických a ideových kritérií modernej detskej poézie“ (Stanislav Šmatlák), pričom básnik sa snaží deťom odovzdať aj vlastné poznanie, „požýva ich k čítaniu v iných vrstvách. Požýva ich objavovať vo veciach skryté významy, keď sa aj detská kresbička stáva smerovníkom ku kráse siahajúcej až za horizont, k svetu, ktorý človeka presahuje,“ a tak dodáva svojim veršom i punc duchovno-kresťanskej podstaty, vyzývajú aj nás dospelých, aby sme nezabudli, že v tomto unáhlenom svete má mať dieťa tiež svoje miesto, pretože keď sa vytráca dieťa, stráca sa aj budúcnosť človeka. V tomto súzvuku básnika a dieťaťa je to „láska, s akou kreslí dieťa, / tá nádej, s

Kresbička v rukách básnikov farieb

akou píšem ja, // pretrvá v srdci noc i skazu, / roztopí snežné záveje / a aj v tých zvyškoch tmy a mrazu / vás uzimenných zahreje.“ (Vták Fénix) V nasledujúcich dvoch básňach, z ktorých prvá má názvom *Deti* a druhá *Básnik*, sú to práve naši najmenší, ktorí „ako krásna patria k básni“ (Básnik), pretože práve ich vnútorná čistota a nevinnosť tvorí východisko pre budúcnosť nášho sveta. V ich myslení a konaní sa odráža prvotný aspekt zjavených Božích tajomstiev, pretože ich vnútro ešte nie je napáchnuté zmesou „chorôb“ tohto sveta. A hoci „počarbú hárok papiera, / netušiac, čo je umenie. / A je to prasto nádhra. / Anjel ich volá po mene. (Deti) Taktiež v súvislosti s týmito veršami, dávam do pozornosti aj slová Petra Libu, ktorý vo svojej najnovšej knižke *Prieniky do literatúry a kultúry* (2009) - konkrétne v štúdiu *Básnik a dieťa* (O nedopovedanom v poézii Milana Rúfusa) - zdôraznil cez subjekt dieťaťa významnú kresťanskú pravdu: „Človek nežije sám pre seba, ale pre iných a prostredníctvom iných uskutočňuje svoje životné poslanie. Dieťa je

vždy pre druhého, nemá vedomie byť samo sebou. Dieťa v sebe uchováva ešte neznečistený „stvoriteľský poriadok.“ A tak uvedomujúc si zmysel týchto slov, je to práve dieťa, ktoré aj ako lyrický subjekt žijúci v básni, okúzľujúce a udivujúce básnika, zaujalo a zaujíma i v dnešnej literárnej tvorbe autorov cez prizmu svojej duchovno-kresťanskej podstaty.

V atmosfére duchovno-kresťanskej podstaty sa zrodili aj Križkove verše, v ktorých zohráva dôležitú úlohu v živote detí domov, rodina a význam jej súdržnosti. Túto skutočnosť zvyrazňuje jednak v básni *Obrázky* z výstavy, kde na pozadí maliarskej kresby, v ktorej oživa duch typického dedinského hospodárstva ešte neporušený chaosom veľkomiest, zobrazuje hospodára, ktorý „nie je sám, sú s ním všetci jeho milí, / obaja starkí, matka, deti päťoroč“ a „zaiste je im takto spolu krásne“, pričom túto skúsenosť prehľbuje aj vo významovej symbióze veršov o rozprávkeovej postave Jankovi Hraškovi, cez subjekt ktorého si uvedomuje, že „doma je sladký aj kus suchej kôrky / podaný z lásky, mamka pošepká mi. / Tam sedel

tatko, tam orali volky / a tu som rozbil tanier s haluškami.“ Básnik už vie, že domov, rodina, prežité detstvo a spomienky naň, ktoré vyvolávajú mnohé, hoci i staré veci, sú poklady, na ktoré keď „pozrieš s citom / a pohladíš ich očami, / až prasto začneš čítať v skrytom, / prezradia tajné významy.“ (Staré veci) Domov, to je tiež láska k vlasti, k miestu navždy s nami späté, nie je dielom „ľstivej koristi. / S vlastou sa prasto rodime.“ (Vlast)

Križka patrí medzi básnikov, ktorí nezabúdajú ani na piesňovosť veršov. Hudbu nosí v sebe, a tá vydáva tóny, ktoré „sú ako schody, stupne pod moje nohy k nebesám.“ (Flauta) V duchovnom súzvuku, v dôvere a úcte, skrze dobrotu a radosť chápe i piesne detí, lebo ony dokážu ešte „rozochvieť prísne srdcia anjelov.“ (Deti ešte raz) A tak básnikove city, rozvíjajúce sa do obrazu slova a hudby - pretože „každá hudobná

skladba má svoju tóninu, tak je to aj s dobrou básňou“ (Ján Hudák) - modelujú svet, v ktorom ešte má svoj zmysel kresťanské náboženstvo. V básni Kostol a mrakodrap - cez prizmu biblického zápasu Dávida s Goliášom - metaforicky prezentuje „betónový bachor súčasného pyšného veku,“ ktorý ľudia postavili vedľa kostolika, „aby vraj Pán Boh stratil sily, / i jeho čelad' pospolitá.“ V súboji fyzicky väčšieho a silnejšieho mrakodrapu s duchovnou pevnosťou malého kostolika oživa nielen rozprávková idea víťazstva toho, ktorého nezdobí len vonkajší lesk a svetská sláva, pretože aj keď prešli dni a roky „čuduj sa svete, obří dom / je v ľudských očiach / čoraz menší / prehráva / bitku s kostolom.“

Posledné dve básne s názvom *Premena* a *Malí výtvarníci* uzatvárajú ideovú, tematickú a motivickú náplň novej knihy veršov pre deti Teodora Križku, ktorá v nadväznosti na ľudovú tradíciu a jej duchovný a náboženský rozmer zanecháva stopy v duši čitateľa i v dnešnej už radikálne zmenenej spoločnosti. *Premena* dieťaťa na dospelého človeka prichádza nebadane. Jeho formácia sa postupne končí a začína sa nová etapa, v ktorej hoci sú už ceruzky „vyložené / a štetce celkom, celkom zodraté. / No kresbička vždy pripomenie / ten zázrak v detskom kabáte.“ (Malí výtvarníci) A tak obrázok, ako „sila božej mágie“ v súzvuku s hudbou, rozprávkou a krajinou detstva, ktorá má v srdci malých i veľkých vždy tuhý koreň, sprevádza človeka počas celého života. Sám básnik uznáva, že je celý ako „dieťa, aj keď celý / od hlavy k päťam dospelý,“ (*Premena*) pričom stále túži strážiť tie „piesočné zámky“ vybudované a vysnívané počas detstva. Nezabudnime teda, že detstvo - ako povedal Milan Rúfus - je päťnásť najkrajších rokov, ktoré sme si už my dospeláci odžili. „To, čo žijeme dnes, je platením za tento nádherný úver. Preto krivdu na deťoch správne pociťujeme ako najväčšiu krivdu na zemi.“

JÁN GALLIK

SUPERZÁPLATA NA VŠETKO

Reč je znova o slove „super“.

Drzo nám vstupuje do uší i do života, bezohľadne vytláča z našej reči mnoho domácich slov, či dokonca viet. Učí nášho človeka bezmyšlienkovite tárať, ponúka mu možnosť rozprávať a pritom nič nepovedať, núti ho milieť jazykom a pritom nerozlišovať. Zakrývať a prekryvať.

Superslovo „super“ prekrylo takmer všetko, čo sa prekryť dalo. Prekrylo, čo je pekné, krásne, dramatické i tragické. Prekrylo, čo je mocné, grandiózne. Prekrylo, čo je milé. Za vlády tohto slova nad našou rečou deti začali chodiť do „superškôlky“ a matky sa začali nazývať „supermaminy“. Talentovaný mládenec s harmonikou z osady prestal byť výnimočne nadaným mladíkom, stal sa „supertalentom“. Dievčina, ktorá ešte včera bola krásna, milá, ozaj milé stvorenie, od večerajška večera začala byť „superbabou“ či „superobjavom“, ktorý by sa mal chopiť „superpríležitosti“.

Aj príroda prestala byť prírodou a začala byť „super“. Ešte včera výhľady z Kráľovej hole na

GLOSÝ O SLOVENČINE

Vysoké Tatry boli nádherné, veľkolepé, chytali priam za srdce, - dnes sú iba do omrzenia „super“! Ani ohromujúci pohľad na Ďumbier zdola z Janskej doliny už nie je dušu povznášajúci, omamne vábivý, dnes je už iba „super“, niekedy „ozaj super“ či dokonca „super-super-super“! Nádherná prírodná scenéria Veľkej Fatry, ktorá bola kedysi taká neodolateľná, magicky podmanivá, je dnes stereotypne „super“. Dramatické divadlo mrakov nad podunajskými rovinami či malebné výšky níže Nových Zámkov, krásny, Tekov, prenádherné gemerské planiny, divoký Spiš, spanilý Šariš, čarovný slovenský juh, dumné Pribodrožie, rozprávková Orava, oslnivý Dunaj aj melancholický Uh - to všetko prestalo byť naše, krásne a čarokrásne, stalo sa „super“!

Slovensko je zrazu ako obhorená kniha: kdekoľvek ju otvoriš, kdekoľvek sa započúvaš do reči našich ľudí, všade samé očmudené a ne-

chutné „super“! Hrdý tatranský oblúk, gigantický, kolosálny, monumentálny geologickou stavbou i vnútornou vlasteneckou hodnotou, vzbudzujúci pocit úžasu, obdivu, pokornej úcty, naozaj úchvatný, strhujúco krásny, ten kráľovský palác nášho zemevidu - všetko je dnes v ústach a výkrikoch našich ľudí monotónne a zjednodušené „super“! Aj famózný hukot víchric na bránách, fulminantné záblesky vzdialených hromov, božský nápoj Váhu, Hrona, Nitry a Hornádu - to všetko prestalo byť nádherné, čarovné, krásne. To všetko je dnes ponížujúce „super“!

Strácajú sa nám základné rozlišujúce slová, ostáva nám iba primitívna, ošúchaná, hanebne cudzia superlatívna predpona.

Slovo „super“, ktoré sa zmocnilo v poslednom čase nášho jazyka, v kontextoch výrokov, ktoré sme práve vymenovali, je čistý barbarizmus, hodnotovo na úrovni tuctového mobilu, kto-

rým sa dá všetko rýchlo zachytiť, ale nedá sa nič podstatné vyjadriť.

ČO JE TO „SLUŠNOSŤ“?

V bežnej reči týmto výrazom označujeme vzorné správanie: zdvorilosť, uhladenosť, úctivosť a iné prejavy dobrej výchovy. S týmto pojmom sa však často stretávame aj v úvahách o spravovaní verejných vecí a v politických debatách. Slovom „slušnosť“ si neraz posluhujú štátnici, verejní činitelia aj ich kritici.

Najmä vtedy, ak nemajú čo povedať.

Celkom dobre si vieme predstaviť uhladeného, zdvorilého tancmajstra i zdvorilého, uhladeného konferenciera. Aj predavača automobilov. Aj poisťovacieho agenta. Ťažšie si už vieme predstaviť zdvorilého, uhladeného sudcu krajského súdu, ktorý má komusi nasoliť sedem rokov, alebo zdvorilého, uhladeného policajta, ktorý musí zo zákona dbať na poriadok. Najťažšie zo všetkého sa vytvára

BLAŽEJ BELÁK

Ján Motulko
Jesenné paberky
Trnava: Tirna, 2009

Pri príležitosti pripomenutia si okrúhleho životného jubilea Ján Motulko (nar. 12.1.1920) vydáva svoju básnickú zbierku Jesenné paberky (2010). Knižka je navonok sebitílna, útlá, ale vo svojej podstate sa jej autor pridŕžoval dlhodobo osvedčeného hesla „menej je niekedy viac“. Už v minulosti som pri rôznych príležitostiach konštatoval, že Motulkova poézia je síce úsporná na slovo, ale to len preto, aby ono primerane rezonovalo vo svojej podstate, s dôrazom na tvarovo-významové osobitosti, tematicko-motivickú fazónu, filozofickú hĺbavosť, spirituálnu rozjímavosť a hlavne s detailným záberom k veľmi intenzívnemu prežívaniu lyrického subjektu. Táto tendencia je v Motulkovej poézii prítomná od jeho debutu a zvyrazňovala sa, „mohutnela“ každou ďalšou vydanou básnickou zbierkou. Následne sa dalo predpokladať, že by mohol nastať kulminálny bod uvedenej motulkovskej cizelovanej jadrnosti a som v podstate rád, že som sa jej dodnes nedočkal. Básnik Ján Motulko nás totiž má i dnes stále čím prekvapiť. Napriek nie príliš širokému motivickému koloritu je jeho tematická konkretizácia veľmi rôznorodá. Aj v Jesenných paberkoch sa pokúša nadviazať na tendenciu - prítomnú zo zbierok vydaných už v deväťdesiatych rokoch minulého storočia - ktorá zvyrazňuje niekoľkonásobné retrospektívne katarzie lyrického subjektu a z toho vyplývajúce introspektívne postoje. Vyrovnávanie sa s Bohom má povahu harmonického a uznanlivého súzvuku, opodstatnenosti Božieho plánu a odovzdanosti sa jeho zámerom. V tomto duchu je skoncipovaná i báseň Genezis. Lyrický subjekt koná v zmysle kauzálnych predispozícií - akceptuje najvyššie korektívy. Báseň je ontologickou reflexiou nestora slovenskej duchovnej poézie, o stave bytia jeho subjektu:

„Keby ma bolo ešte / nebolo, / bol by

som v Božej mysli / nič a ničí. / Nebolo by pre mňa sveta / okolo, / v ktorom treba žiť // nebolo by príčin, / prečo túžiť byť. // Nebolo by nič. / Nebol by ani život bič. // Ale že som, / bol som a/ budem / zo slova Fiat, / Nech sa stane, / tak bolo v Božom pláne. // Teda som, / v dobrom i zlom, / slovo i veta, / slová a slová, slová ďalšie, / úprimné, z lásky, z falše / ja medzi nimi / sám si sám / v

strede drám. // A takto bude: / poznám svoj údel / visieť na vlásku, / láska, obeta, // byť zmrkom prášku / v stvorení sveta“ (s. 5-6) alebo aj záverečná minibáseň bez názvu má povahu epilógického hlbavého dôvetku: „Tak sedím za stolom. / Na rozhrášenie čakám. / Dni ľahli popolom. / Za ohník vďaka. // Za ohník vďaka“ (s. 28).

Vôbec vyrovnávanie sa s minulosťou v tejto Motulkovej zbierke nevyvoľáva tenzívne pnutie, ale je akýmsi prejavom uznania, vyjadrenia spokojnosti života - dlhej slnečnej jesene. Konštrukcia

mini recenzie

náša posolstvo, ku ktorému treba pristupovať nanajvýš obozretné - je prijateľné iba šťastie a s výhradami.

Peter Kubica:
Supermarket svätej Hildy
Bratislava,
Vydavateľstvo SSS 2004

Novela Petra Kubicu (1976) Supermarket svätej Hildy je umelecký výstižný obrazom konzumnej mentalitý dneška. Nastavuje zrkadlo našim hriechom, poukazuje (bez zbytočného mentorovania) na chamtivosť, ľahostajnosť, povrchnosť, stádovitosť a iné neduhy človeka opantávané duchom modernizmu. Predstavuje supermarket (pars pro toto) ako chrám zlatého teľaťa, ako peklo duše, ako miesto falošných sľubov a ilúzií.

„Bezohľadnosť ľudí k iným ľuďom sa znásobuje ľahostajnosťou k sebe samému. Človek dvadsiateho prvého storočia sa správa bezhlavo promiskuitne...“ Táto próza však nie je bezohľadná, naopak, vanie z nej záujem o človeka, hoci paradoxne, charakter postáv, a je ich pomerne veľa, sú len načrtnuté - čím je zvyraznená anonymita ľudí v takomto prostredí. Oproti tomu priestor, v ktorom sa postavy pohybujú, je vykreslený precízne a so zmyslom pre detail, pričom nechýba istá dávka humoru a ironie.

Názov Kubicovej novely vyvo-

takýchto textov však naznačuje okrem iného aj exkurzné významové odpútanie a následné vypointovanie. Tak je to napríklad i v básni Vďakyvzdanie, v ktorej bilancuje, uznanlivo hodnotí predchádzajúci rok: „Bol to dobrý rok. / Stal sa zázrak: / Starý Kukuč, / boľševik a šuster, / odmala chromý, / začal chodiť. // Do kostola.“ (s. 9)

Predmetom rozpamätávania sa lyrického subjektu je i rodina - manželka, deti. Celý jeho život bola podľa neho „širočira rozprávka / i vrchovatá dráma, / aj nebo, očistec, / peklo“ (s. 10). V ďalšej básni Uzly (Valérii) zasa obdobne konštatuje: „Blahoslavená / hladká / niť života! // Ale čo žitia dane? / Uzlíky, uzly na nej, / tvrdé jak / zrnká / v ružencovom poli? // Lebo aj také / uzlíky a uzly / na nej sú / a boli“ (s. 24).

Postoj lyrického subjektu v Motulkových básňach predchádzajúcich zbierok bol v príkrom rozpore k dobovým nuan-sám, vytvorených zvrátenými hodnotami bývalého režimu, ideologickými požiadavkami a hrozbami Času Herodes. Preto aj texty tejto zbierky - i keď uvedený moment prvoplánovo vôbec nevystupuje do popredia - majú v istom kontexte a samozrejme v súvislosti s empirickým bilan-covaním aj ironický podtón; odkazujú k hodnotovým kritériám, k odhodlanosti vytrvať v presadzovaní pravdy. Vidieť to napríklad v básni A.D.1600: „A Giordano Bruno, / aj keď videl / smrť / pokračovať za dverami, / sa usmieval / nad týmto násilím. // Lebo mu už nad Slnko / jasnejšie bolo, / že ani smrtný tribunál / nepohne Pravdou, / okolo ktorej sa krúti / tuláčka Zem.“ (s. 20).

Napriek tomu, že literárna kritika nestorov v mnohých prípadoch vníma pri hodnotení ich najnovšej tvorby blahosklonnejšie pre ich celoživotné dielo, toto rozhodne nie je prípad Jána Motulka. Aj touto zbierkou rozhodne potvrdil tendenciu, že jeho poézia cizelovanej skratky, umocnenej špecifickým pointovaním na jednej strane vedie k opätovnému čitateľskému prehodnocovaniu, zároveň však motivuje i k samotnej katarzii.

JOZEF BRUNČÍK

láva očakávanie (považujem ho za zaujímavý a invenčný) a čitateľ očakávajúci dobre napísanú prózu nemusí byť sklamaný. Supermarket svätej Hildy patrí k vydareným literárnym dielam so zameraním na súčasnosť, na umelecké stvárnienie sveta, ktorý je okolo nás i v nás.

Francine Riversová: Tamara
Trnava, Dobrá kniha 2004

Prvá z piatich noviel cyklu Výnimočné biblické ženy zachytáva životný príbeh Tamary - ženy, o ktorej sa píše v starozákonnej knihe Genezis. Júda, syn patriarchu Jakuba, ju vybral za manželku svojmu synovi Erovi. Ale Er onedlho zomrel a Tamara sa stala manželkou jeho brata Onana...

Tamarin život bol plný dramatických zvratov. Prežila dvoch manželov, ale nezmierila sa s osudom bezdetnej vdovy. Odvážne, statočne a vytrvalo uskutočňovala svoju úlohu a naplnila vôľu pravého Boha. Autorka na základe stručného biblického záznamu vytvorila umeleckú fikciu, pričom však dôsledne zachovala odkaz vyplývajúci zo Svätého písma.

Americká spisovateľka Francine Riversová (1947) patrí k popredným súčasným autorom. Získala niekoľko významných literárnych cien. V roku 1986 došlo v jej živote k významnej zmene, keď konvertovala na kresťanstvo. Odvtedy sa otvorene usiluje písať dobrú kresťanskú literatúru. A treba povedať, že v novele Tamara, ako aj v ďalších častiach cyklu o biblických ženách (Rachab, Rút, Bet-sabe, Mária) sa jej to podarilo.

JÁN MARŠÁLEK

JÁN GREŠÁK *Po stopách krvi dôjst'*

Na Golgote
Bože
aká je veľká bolesť človeka
a aká je bolesť ľudstva
koľko jej treba vyniesť tam
odkiaľ tak blízko do neba

Koľkokrát treba padnúť
a vstať
Len raz zomrieť a večne žiť

Aj ja som blízko k nebu
ostáva posledná cesta
po stopách krvi dôjst'
pred kríž
a vidieť svoju bolesť
ktorá tam visí

Na Veľký piatok
Dokonané!
Dokonané ľudské dielo

Zotmelo sa
V tejto chvíli chveje sa zem
hriešna duša lká a kvílí
ten čo na kríž kosti zložil
naozaj bol Synom Božím

Krv a voda
z jeho boku vytiekla
Na dreve kríža smrť
zahnietla
ruky k nebu vystrela
o dva dni ju v skalnom
hrobe
skorí ten čo za nás umieral

Kto uverí v milosť Božiu
v nebi aj tu na zemi
skrže krv a bolesť Syna
navždy bude spasený

V búrke
Svetlo ktoré rozsvietil Boh
zašlo za mraky
nemá kto stíšiť búrku
a robiť zázraky

Ohnivě jazyky
bičujú ľudskú reč
a slová Písma
odišli celkom preč

Pánove skutky
stali sa návnadou
na vlčie chůtky
falošných prorokov

Stíš búrku Pane
uprostred temných zím
nech Slovo
čo na počiatku bolo
znovu sa stane
kameňom uholným

Vzkriesenie
Hrob je prázdny
aby sa naplnilo Písmo
a duša vierou

Vyliata krv
a prebodnuté údy
skrže Chlieb a Víno
sú spásou ľudí

Prázdny hrob
je Kristova pochodeň
nádej na vzkriesenie
že aj my vstaneme
v posledný deň

Grafika:
Alexander Ilečko

Vďaka mužom Žilinskej synody

Žilinská synoda evanjelickej cirkvi na Slovensku sa odohrala v dňoch 28.-30.marca 1610 v Žiline. Po Bočkajovom povstaní bola výsledkom rozhodnutia Uhorského snemu roku 1608 v Bratislave-Prešporku, lebo vyhlásila náboženskú slobodu pre všetkých obyvateľov Uhorska. Ako sa zákony uvedú do života, záležalo na úrade palatína, ktorý mal výkonnú moc a zastupoval kráľa. Palatínom bol najskôr luterán Štefan I. Ilešházi. Ten roku 1609 zomrel (pochovaný je v Kostole Nanebovstúpenia Panny Márie v Pezinku) a novým palatínom sa stal opäť evanjelik Juraj Turzo. Na koniec marca 1610 zvolal do Žiliny evanjelickú synodu. Jej historický význam sa netýka len evanjelikov ale širšie, slovenského národa ako celku.

Palatín Juraj Turzovi, integroval evanjelikov do spoločenstva Horného Uhorska. Mal zámer vytvoriť moderný štát, otvorenú spoločnosť, kde ľudia budú tolerovať aj ľudí iného kresťanského presvedčenia. Tento náboženský zmier, o ktorý sa Turzo usiloval, trval len počas jeho života. Jeho smrťou (1616) sa skončila doba ekumenickej znášanlivosti cirkví na Slovensku. Až Tolerančný patent osvieteneckého cisára Jozefa II. z roku 1781 mnohé z týchto ideálov uskutočnil. Žilinská synoda roku 1610 mala kľúčový význam nielen pre vývoj evanjelickej cirkvi v Uhorsku v samostatnej cirkevnej organizácii - dištriktach. Na Žilinskú synodu neprišli nemeckí evanjelici, ktorí žili a bývali v banských mestách na Slovensku, preto to bola vlastne slovenská národná synoda. Počas siedmich rokov, čo bol Turzo palatínom nevzniklo v Uhorsku jediné stavovské povstanie. V tom zmysle Turzo bol mierotvorcom v Uhorsku.

Po 400 rokoch ďakujeme palatínovi Jurajovi Turzovi za to, čo vykonal aj pre slovenský národ. Práve s menom Juraja III. Turzu je spojené jeho úsilie, že sa stal veľkým zástancom Slovákov v Uhorsku! Posilňoval slovenskú národnú identitu. On aj celá jeho rodina ovládali slovenčinu, v domácom prostredí v Bytči aj na Oravskom podzámku sa rozprávalo po slovensky, sám Turzo v nej písal úradné listiny. Jeho najbližší spolupracovníci boli zemaní slovenského pôvodu a po slovensky sa viedla aj agenda na Turzových panstvách. Uznesenia Žilinskej synody boli platné predovšetkým v regiónoch, kde žili Slováci. Je veľkým mankom Slovákov ako národa voči Turzovi, že sme si ho dosiaľ nedostatočne uctili! Opäť vidno akí sme nevďační, že sme toľko veľikánovi doteraz nepostavili na Slovensku nijakú sochu.

Účastníci Žilinskej synody sformulovali 16. zákonných článkov synody, ktorými sa evanjelická cirkev riadila. Zvolili na jej prvých evanjelických biskupov - superintendetov - slávnych vzdelancov a teológov, etikov Eliáša Lániho, Izáka Abrahamidesa a Samuel Melika pre tri slovenské cirkevné dištrikty.

Legalizovanie evanjelickej cirkvi na Slovensku ako samostat-

nej cirkvi malo veľký význam aj pre ďalší rozvoj slovenského národa. Pôsobila širšie v neľahkých pomeroch slovenskej spoločnosti, hoci ju postupne silno obmedzovali, dokázala vybudovať excelentné školstvo. Dala vzácných ľudí pre cirkev, ale najmä desiatky národných buditeľov, spisovateľov a vedcov. Keby nebolo Žilinskej synody, asi by sme nemali Štúra, Hurbana, Hodžu, Kuzmányho ale aj ostatných štúrovcov, Hviezdoslava, Rázusa, i Štefánika, ani Clementisa či Alexandra Dubčeka.

Evanjelická slobodomyselná a demokratická výchova sa prejavila aj v odpore proti hitlerovskému nacizmu. Viedla k podpore ozbrojeného hurbanovského povstania Slovákov roku 1848, aj Slovenského národného povstania 1944. Humanita evanjelikov sa prejavila v tom ako pomáhali prenasledovaným Židom.

Takto mala Žilinská synoda z roku 1610 pozitívny dopad aj na dejiny celého slovenského národa. Vďaka ti mesto Žilina, že si otvorilo svoje náručie týmto veľkým mužom, ktorí predbehli európsky vývoj o 400 rokov a usilovali sa už roku 1610 vytvoriť tolerantnú, otvorenú európsku spoločnosť bez zášte medzi konfesiami. Z úcty k mužom Žilinskej synody kladieme v duchu veniec vďaka: ukázali ekumenickú cestu vzájomného rešpektovania rôznych kresťanských tradícií v Európe. Na Slovensku rímskych katolíkov, pravoslávnych, gréckokatolíkov, luteránov, reformovaných a ďalších cirkví a náboženských spoločností. Je úžasné, že v dobe, keď bol takýto model náboženskej tolerance a spolunažívania nepredstaviteľný, pokúsili sa oň pod vedením palatína Juraja III. Turzu práve Slováci. Slovensko predbehlo európsky vývoj tolerantnej spoločnosti o celé storočia.

Práve z týchto inšpirácií sa potom zrodili aj myšlienky Moravského Slováka Jána Amosa Komenského, ktorého dnes publikácie UNESCO hodnotia ako významného európskeho politológa a duchovného otca zjednotenej Európy. V Komenského spise Všenáprava sa nachádza návrh na založenie inštitúcií ako je dnes OSN, UNESCO, Medzinárodný súdny dvor, Svetová rada cirkví, ale aj obnovenie olympijských hier, odstránenie hraníc medzi európskymi národmi a slobodné cestovanie po Európe bez obmedzení. Žiaľ, tento spis tohto Moravského Slováka dosiaľ v slovenčine nevyšiel.

Aj takéto sú inšpirácie mužov Žilinskej synody z marcových dní 1610. Naša historiografia, jazykovedci, ale najmä spisovatelia a dramatici by sa mali ponoriť práve v roku 400. výročia do štúdiá tohto obdobia tolerance za vlády palatína Juraja III. Turzu a napísať o tomto vzácnom období nové diela. A inšpirovať sa jeho odkazom v súčasnom smerovaní Slovenska v európskych súvislostiach v 21. storočí!

IGOR KIŠŠ

(prof. ThDr., emeritný dekan EBF UK v Bratislave)

Môžno súhlasiť s autorom, že štvorsté výročie Žilinskej synody je historickým faktom, ktorý sa netýka len Evanjelickej cirkvi na Slovensku, lebo ako spoločenskocultúrny fenomén tých čias, a najmä rokov nasledujúcich, význam tohto počínania sa odrazil aj v kultúrnych dejinách všetkých Slovákov. Preto zmysel nášho dôvetku nechce byť len spoločenským gestom, keď sa patrí našim evanjelickým bratom zablahoželať k ich významnému historickému výročiu, ale keď sa i my katolíci môžeme v tejto súvislosti zamyslieť, aký chosť z tohto spoločenského faktu vyplynul pre nás všetkých. Lebo čokoľvek spoločensky užitočného sa na území nášho Slovenska uskutočnilo, zákonite sa to odrazilo i v celospoločenskom, čiže aj v celonárodnom ohľade. A to, že v roku 1610, teda takmer sto rokov od vzniku protestantského hnutia, aj na Slovensku sa už pevne začali udomáňovať idey reformácie, bolo nielen spravodlivé, ale i celospoločensky užitočné, aby sa aj vo vzťahu k náboženským spoločnostiam 17. storočia uplatnila zásada klasického právnika Domitia Ulpiana - suum cuique (čiže každému, čo mu patrí), vyslovená ešte na začiatku storočia tretieho!

A celospoločenská užitočnosť tohto faktu okrem všeobecne prospešnej spravodlivosti, ktorá podstatne umenšila

spoločenské rozpory, sa týmto činom veľmi pozitívne odrazila i v národnom ohľade. Evanjelická cirkev, spoločensky úplne etablovaná, mohla potom navyše tohto faktu aj svojím čerstvo nadobudnutým entuziazmom rozvinúť i svoje kultúrno-národné aktivity. A fakt, že synoda sa uskutočnila v Žiline, v meste, v ktorom sa Slováci už v 14. storočí u panovníka domohli rovnakých práv s Nemcami a Maďarmi, čiže takzvaným Privilegiom pro Slavis, sčoby bol potvrdil akýsi nepísaný štatút tohto mesta ako osobitného slovenského „genia loci“. Predovšetkým sa to odrazilo v jazykovej kultúre, keď vzrástol nielen počet vzdelaných kňazov, ale aj slovenských evanjelických laikov, čo nadväzovalo na češtinu, ktorá sa formovala pod latinským vplyvom.

Rozhodujúci vplyv na jazykovú

prax malo vydanie spevníka Cithary sanctorum, o ktorej sa náš baťko Jozef Škultéty vyjadril, že bola normou pre všetkých, čo chceli správne písať. Veď nešťastné pretrhnutie cyrilo-metodskej kultúry aj v tomto ohľade nás donútilo takouto okľukou sa vracieť k vlastnému spisovnému jazyku. No nešlo iba o využívanie jazykovej uhladenosti novšej podoby češtiny ovplyvnenej latinčinou, ktorá pomáhala cibriť aj jazykovú prax slovenských katolíkov. V Evanjelickej cirkvi sa totiž zachoval aj odkaz cyrilo-metodskej idey, čo mocne spájalo obidve naše hlavné konfesie. A je dosť možné, že bez takéhoto etablovania sa Evanjelickej cirkvi prostredníctvom tejto synody nebola by možno vznikla ani taká významná básnická skladba Jakuba Jakobeiho - Slzy národa slovenského (Lacrima Gentis Slavonicae), kde sa už jej autor v roku 1635 hlásil k cyrilo-metodskému odkazu, zatiaľ čo z katolíckej strany sa táto idea po prvýkrát spomenula až v Katolíckom spevníku Benedikta Sölöših-Rybnického z roku 1655.

Možno sa stotožniť aj s názorom autora na osobnosť Juraja Turzu, ktorý by si naozaj zaslúžil pamätník na Slovensku, ku ktorému prišiel, zdá sa, celou dušou, keď ako človek asi spišského-nemeckého pôvodu pokladal si za spravodlivé naučiť sa a používať aj reč toho ľudu, z ktorého žil a kde mal aj svoje veľké majetky. (No tu s trápnyim počitom možno poznamenať, v akom protiklade k tomuto svetskému magnátovi bolo „cirkevné knieža“ - maďarský biskup ThDr. Alexander Párvy, pôvodca černovskej masakry, ktorý ako v Slovenskom týždenníku napísal liptovskotepliansky farár ThDr. J. Höhr, „od slovenskej diecézy bral tristotisíc korún platu, ale pritom Slovákov tak nenávidel, že do nich kopal, kde mohol“ a slovenčinou opovrhoval.)

Juraj Turzo patril k najbohatším ľuďom v Uhorsku. No zároveň bol to aj človek vskutku veľkého sociálneho ctenia, podporovateľ študentov a vôbec školstva. Vo svojom sídle založil totiž aj klasické latinské gymnázium a osobne sa staral o jeho úroveň. Mal povest' veľkého klasického vzdelanca, ktorý okrem slovenčiny slovom i písmom ovládaj aj maďarčinu, nemčinu a latinčinu. Mal povest' aj veľkého a spravodlivého človeka, ktorý sa ako horlivý luterán vedel zastať i katolíkov, ba pomohol aj pri vracaní zhabaného majetku katolíkov za bočkaiovského povstania. No jeho povest'

spravodlivého sudcu veľmi naštrbil proces s vrahyňou Bátoryčkou, ktorú napriek jej mnohonásobným vraždám odsúdil iba na domáce väzenie! A že bol mimoriadne schopný politický diplomat, svedčí aj fakt, že napriek svojmu horlivému luteránstvu, dokázal si udržať rešpekt aj habsburského dvora.

No k niektorým, v príliš optimistickom duchu písaným záverom autorovho článku treba vysloviť ešte aj pár doplňujúcich pripomienok - Synodou sa nesporne sledovali, aj uskutočnili viaceré spravodlivé ciele, ale i potom ostalo toľko restov z predchádzajúcich nespravodlivostí, ktoré nemohla odstrániť ani tá najúprimnejšie myslená synoda a ktorých uhľiky tleli akoby na spodku kvázi uhasenej pahreby, aby v prihodnom čase vzbĺkli znova. Tieto reziduá nespravodlivosti spôsobovala tragická

Gratulačný dôvetok

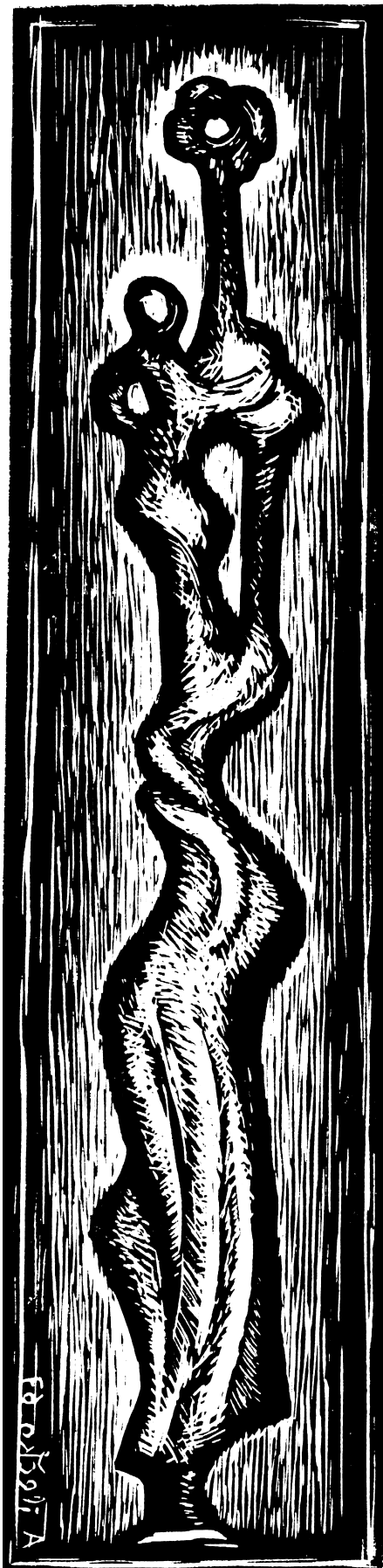
feudálna zásada: čia je zem, toho je i náboženstvo, podľa ktorej poddaní ako ovce boli vláčení z košiaru do košiaru podľa toho, k akému náboženstvu sa ten-ktorý zemepán rozhodol prihlásiť. A práve vďaka tejto feudálnej zásade mala reformácia na Slovensku spočiatku veľký úspech. No keď sa situácia obrátila a túto istú metódu začala uplatňovať aj protireformácia, stalo sa to príčinou nových náboženských nepokojov, ktoré viedli k onomu bočkaiovskému povstaniu a ktoré sa skončilo Bratislavským mierom v roku 1608.

Jeho ovocím bolo zabezpečenie slobody pre všetky vierovyznania a zrušenie tejto obskúrnej feudálnej zásady. Lenže podľa uhorského majetkového práva kostoly naďalej patrili zemepánom, a tak v prípade, že zemepán bol katolík, kostol patril jemu a mohol nim ľubovoľne nakladať, hoci celé poddanské obyvateľstvo bolo protestantské. To vyvolalo veľkú nevoľu a vzburu Gabriela Betléna, ktorý v roku 1619 opanoval celé Slovensko. A v tejto situácii ťažko predpokladať, či by bol palatín Juraj Turzo schopný zabrániť tejto vzbure, keď aj v ostatnej Európe, a to už rok predtým, sa začala i tzv. 30-čná vojna, ktorá mala tiež hospodársko-náboženský charakter! A náboženská nevráživosť ešte potom dlho pretrvávala aj na našom Slovensku. Dlhšie ako v ostatnej Európe!

Až s koncom tejto 30-ročnej vojny sa v Európe začali prejavovať tendencie oživovania kresťanských zásad. Prvé hlasy sa ozvali z protestantského tábora s doznievaním 30-ročnej vojny, a to iniciatívou teológa Georga Calixa, ktorý sa snažil navzájom zbližiť nielen protestantov, ale i katolíkov. Nastalo tzv. obdobie synkretizmu, no nie úspešné, lebo zbližovanie konfesií sa malo uskutočniť pri spôsobovaním jednotlivých článkov viery. Od tohto pokusu sa potom prešlo k prvým prejavom ekumenizmu v širšom ohľade, k čomu sa už i na Slovensku utvárali možnosti oživovania pravých náboženských ideí, dovtedy potláčaných surovosťou konfesionálnych, či skôr konfesionalistických ideológií.

Obidve naše konfesie mali teda i veľa pozitívneho, na čo z minulosti nadviazať, všetci poznačení a znechutení únavou z týchto nekresťanských, a teda i škodlivých zápasov. Jasná tendencia k ekumenizmu sa vtedy črtala aj z katolíckej strany, a to najmä v publikácii člena pavlínskej rehole Alexandra Máčaja - Panes primitiarum-Chleby prvotín, ktorá vlastne bola zbierkou kázni, po ktorej mohli bez najmenších výhrad siahnúť aj príslušníci iných kresťanských cirkví, lebo v publikácii sa ani raz neobjavilo slovné spojenie „katolícka cirkev“, iba „cirkev kresťanská“ a celé dielko bolo ideovo presiaknuté ekumenickým duchom.

JURAJ CHOVAN-REHÁK
(PhDr., CSc.)

Grafika: Alexander Ilečko

Pri príležitosti návštevy prezidenta Ruskej federácie Dmitrija Medvedeva Slovenská národná galéria v Bratislave sprístupnila výstavu ikon z časového obdobia od začiatku 15. po 20. storočie. Reprezentatívne náboženské obrazy východných kresťanských cirkví prešli zložitým vývojom. Vrchol rozkvetu ikonopisnej maľby, ktorej sa pripisuje zázračná moc, zaznamenali v Byzantskej ríši, odkiaľ sa jej kult a tvorba postupne šírila do Grécka, Srbska, Bulharska, Rumunska a Ruska. Osobitné miesto ikony predstavujú na východnom Slovensku v pôvabných drevených kostolíkoch grécko-katolíckej a pravoslávnej cirkvi.

Ikona sa v Rusku objavila súčasne s prijatím kresťanstva. Najvýznamnejšie pamiatky raného obdobia sa nezachovali kvôli častým bojom jednotlivých kniežatstiev a mongolským vpádom. Popri dielach zahraničných majstrov postupne sa presadzujú ruskí maliari a pravoslávna cirkev nadobúda vlastnú históriu a postavenie. Rozkvet nastáva v XV. storočí. Zatiaľ čo v Byzancii bol rozšírený predovšetkým prísny obraz Božej matky, pre ruské pravoslávne vedomie sa stal najpriťažlivejší výjav dojatia, nehy, láskavosti, súcitu. Byzancia vytvorila obraz Spasa Pantokrata, vznešenú a takmer nedostupnú tvár Kráľa a Vševládcu, stará Rus našla zaľúbenie v jednoduchej podobizni Spasiteľa. Veľa ikon bolo zasvätených Mikulášovi Divotvorcovi, mimoriadne uctievanému svätcovi. Ruská ikona je v porovnaní s byzantskou farebnejšia, kompozícia je zložitejšia a neobyčajne rytmická.

Na území Ruska v období XV. a XVI. storočia vzniklo niekoľko výrazných okruhov - Kyjev, Novgorod, Moskva, Pskov so svojráznym charakterom a vymedzenými predpismi formy a obsahu. Bez svätých obrazov Ježiša Krista a Bohorodičky, bez podobizní velebných svätých, bez príbehových kompozícií na biblické, ale aj obyčajné ľudské témy si nedokážeme predstaviť pravoslávny chrám, ani príbytok pravoslávneho kresťana. Nadčasový obsah ikon je obsiahnutý vo formách, ktoré sa odvodzujú od historických epoch, prostredníctvom ktorých cirkev realizuje našu pozemskú púť. Staré ikony, ale i nové, tvorené v súlade s kánonom a tradíciou, znamenajú predovšetkým symbol duchovného a nebeského života a požehnanie človeka za dobré skutky.

Prítomná výstava predstavuje bohatosť a rozmanitosť pravoslávneho cirkevného umenia od významu ikony ako symbolu zakladania ruskej štátnosti, cez umenie tvorby chrámových kompozícií a ikonostasov, až po hrejivosť domácich ikon, pred ktorými sa v nočnom tichu modlili mnohé pokolenia Rusov. Jazyk pravoslávnej ikony disponuje dokonalosťou formy a hĺbkou obsahu. Badateľný je aj vplyv európskeho umenia 17. a 18. storočia a návrat k tradíciám starej ruskej maľby v ikonografii 19. a 20. storočia.

Ikony - symbol duchovného života

Kolekcia diel pochádza zo zbierok Cirkevného historicko-archeologického múzea pri Ipatievskom kláštore Svätej Trojice v Kostrome a z Múzea ruskej ikony v Moskve. Starobylé mesto Kostrov leží na brehu Volgy a starobylé kniežatstvo sa neskôr stalo súčasťou moskovského. Odtiaľ pochádza aj cárska dynastia Romanovcov. Väčšina diel predstavuje ikony namaľované v období rozkvetu cirkevnej kultúry v 16. a 17. storočí, počas ktorého vznikli kánony a základné štýly ikonopisnej maľby s nadčasovou ideou božského jestvovania a krásy.

Obdobie 15. storočia je obdobím duchovných kontaktov s gréckymi mníchmi a kláštorami a dedičstva svätého Sergeja Radonežského a jeho učeníka ikonopisca Andreja Rubleva. Moskovská škola sa stáva vzorom, o ktoré sa opierali ďalší maliari. Ruskí kurátori výstavu rozdelili na deväť samostatných sekcií. Prvá s názvom Moskovské dedičstvo rozpráva o kostromskej iko-

rov. Takto majú spodobovať predovšetkým Svätú trojicu a nie vlastné predstavy. Podľa znalcov ruskej ikonopisnej tvorby toto prísne obmedzujúce bremeno znamenalo v skutočnosti pootvorenú bránu, cez ktorú sa majster mohol priblížiť k pôvodnému určeniu ikony. Postavy na ikonách vyjadrujú ľahkosť a majestátnosť maľby, iné obrazy inklinujú k frižskej dobovej talianskej maniere neraz bez väčšej telesnosti obrazov. Medzi výnimočných majstrov tohto okruhu patrí maliar Dionisij a mních Andrej v Galiči. Nasledujúca sekcia s názvom Sláv sa! poukazuje na hymnickú tvorbu 18. storočia a zložité kompozície sa stávajú výtvarným vyjadrením teologického myslenia romanovskej éry. Sekcia Kultúrny odkaz predstavuje ikonomaľbu z obdobia panovania Petra I, ktorý podľa Alexandra Puškina na prelome 17. a 18. storočia pootvoril okno do Európy a šíriť sa tejto školy boli maliari z kremeľských cárskeho dielni, ale aj

ktorá patrí k najuctievanejším - Rusko bolo kráľovstvom Márie. Zvláštne miesto zaujíma aj oslava nanebevzatia Bohorodičky. Ikona Vladimírskej Matky Božej predstavovala dlhý čas jeden z najdôležitejších svätých obrazov krajiny.

Samostatná sekcia je venovaná nebeskej patrónke Kostromskej zeme - Teodorovskej ikony Bohorodičky. Podľa povesti táto ikona pochádza spod štetca evanjelistu Lukáša a v 12. storočí bola zázračne prenesená z Byzancie do mesta Gorodonec a neskôr do Kostromy. Z dobových záznamoch sa dozvedáme: „Ľudia uzreli onú čestnú ikonu a začali si rozprávať: včera sme videli túto ikonu, ako ju nosí po našom meste nejaký vojak, ktorý sa veľmi podobal na svätého veľkomučeníka Teodora Stratilata.“ Na počesť tohto zjavenia ikona nesie pomenovanie Teodorovská a v roku 1613 touto ikonou bolo požehnané panovanie Michaila Romanova. Kostromskú svätyňu si uctieva cárska dynastia Romanovcov. Bežný ľud ikonu považuje za patrónku rodinného šťastia. Tri Teodorovské ikony reprezentuje aj prítomná výstava.

Šiesta časť výstavy predstavuje ikonografiu jednej z najmystickejších dogiem cirkvi Svätú Trojicu, prostredníctvom ktorej majster Rublev dosiahol najvyšší výraz duchovnej podstaty. Jednotu svätej Trojice - Otca, Syna a Ducha svätého maliar vyjadril prostredníctvom symbolu troch anjelov. Samostatná sekcia je venovaná obrazom svätých a posledná deviata histórii domácej cirkvi. Hrádza kráľovstva a nebeského putovania patrí k záveru a táto časť hovorí o ruskom ikonostase - víťaznom hymne pravoslávneho umenia. Ikonostas reprezentuje najvýznamnejšiu časť chrámu. Pôsobí ako otvorená kniha, ktorej obsah vyjadrujú jednotlivé obrazy. Počas bohoslužby veriaci má pred očami vizuálne stvárnené príbehy biblie, Starého a Nového zákona, ikony zasvätené významným sviatkom a Veľkej noci, ale i obrazy s centrálnym postavením Ježiša Krista, po bokoch ktorého stoja Bohorodička a Ján Krstiteľ. Vyššie sa nachádza apoštolské, prorocké a starozákonné poschodie. Nad kráľovskou bránou dominuje posledná večera a na krídlach Zvestovanie a štyria evanjelisti. Pred zrakmi modliacich sa takto otvára pohľad na celú históriu cirkvi.

Dlhoročný výskum ikonopisnej maľby podnietil tvorbu textov, ktoré výrazne rozširujú poznanie ruskej a svetovej histórie umenia a cirkvi. Ikona sa stala inšpirujúcim zdrojom aj pre mnohých umelcov dvadsiateho storočia a znalci ju vnímajú ako jeden z podnetov ruskej umeleckej avantgardy.

Pripadne: Existencia Boha je mimo času, lebo čas je len formou bytia konečného a premenlivého.

ĽUBICA CHRIAŠTELOVÁ

Národohospodár Peter Zaťko spomína

(Dokončenie z 5. strany)

Je iste zaujímavé počúvať ich nemecký alebo maďarský rozhovor o Anschlusse alebo o antisemitizme v Maďarsku, ale človek pritom nechápe, prečo títo ľudia s takou láskou hovoria po nemecky, keď Nemci Židov vyhnaní, alebo po maďarsky, keď im títo hrozia vyhnaním, a prečo zbytočne takto vyvolávajú proti sebe nenávisť.

Už v r. 1935 priniesol tento časopis v článku Utvorené a priateľské slovo k Židom na Slovensku toto:

„Tak kto vlastne tak strašne a pre nás Slovákov zahanbujúco skresľuje tvárnosť našich miest a mestečiek? Smutná odpoveď znie: štyri percentá Židov žijúcich na Slovensku. Nuž a či je to možné, že by štyri percentá obyvateľov mohli do tejto miery zmeniť vzhľad našej užšej vlasti, nášho milovaného Slovenska?“

Pred rokom uverejnila slovenská tlač, že pred Hitlerovým nástupom v školskom roku 1932/3 bolo zapísaných na nemeckej škole v Bratislave okolo 140 židovských žiakov. Krátko nato nastalo úžasné pokorenie židovstva Hitlerom a židovstvo vyhlásilo Nemcom hospodársky a kultúrny boj. Napriek tomu sa však v školskom roku 1933/34 zapísalo na uvedenú nemeckú strednú školu v Bratislave vyše 160 židovských žiakov.

„Židovské obyvateľstvo nás svojim nerozumným správaním priam udivuje. Veď na Slovensku nikdy nikde nebolo napísané „Kutyáknak es zsidóknak tilos a bemenet!“ („Vstup psom a židom sa zakazuje“)

No už v r. 1932 píše Ing. A. Gross, ktorý sa vždy hlásil k slovenskej spoločnosti a ktorého aj slovenská spoločnosť považovala za Slováka: „Štrnásť rokov užívajú dobrodenie zákonov a vysokých protektorov a nemôžu mi zazlievať, keď vyslovím, že sa ukazujú nanajvyššie nevďačnými. Starajú sa pečlivo o to, aby maďarčina v slovenských mestách nezahynula. Neujde nikomu okolnosť, že po maďarsky v rýdzo slovenských krajoch hovoria dnes už len Židia a nie inakšie je tomu v Bratislave. Keď máš len trochu židovský vzhľad, uvítajú ťa v obchode po maďarsky, v kaviarňach si myslíš, že sedíš v Pešti a správanie sa židovského obecnstva dajme tomu na futbalovom zápase, kde zápolí naše mužstvo s akýmkoľvek mužstvom maďarským, nemôže nechať chladným ani najvľajnejšieho národovca. Výraz „provokácia“ je tu už slabý. A keby to boli Židia z krajov maďarských. Sám som sa presvedčil, že sú to mládenčí, ktorých kolísali slovenské varovkyne a uspávali ich slovenskými piesňami, chlapčiská, ktoré rástli pod grúňami Tatier alebo Fatry, a tak mladí, že už ani v škole neučili sa reči maďarskej. Nechcem generalizovať, ale slová moje vzťahujú sa na väčšiu polovicu.“

A ako Žid volám na Židov: - Varujem pokračovať v dnešnom smere. Každá struna praskne a každá trpezlivosť má svoje medze. Podívejte sa okolo, nemyslíte, že by k heslu hospodárskemu mohlo sa u nás pridať aj heslo národné? Zanechajte cestu, ktorou idete, pokiaľ je čas!“

To by hádam stačilo. Vidieť, že po dlhých rokoch sa Židia ako celok na Slovensku považovali za problém, za cudzí element, ktorý ťahne k susedom, vtedy nepriateľom, a zdalo sa, že budú šťastní, keď sa k nim skoro prihrávajú. A naozaj, s radosťou vítali Maďarov, keď obsadzovali južné kraje Slovenska.

Hádám týchto niekoľko ukážok dá aspoň sčasti odpoveď na otázku: Prečo Židia na Slovensku nemali zázemie, prečo boli cudzí.

nomaľbe z obdobia 16. storočia, ktorej remeselníci, stavitelia a maliari prinášali poznatky, ako sa maľujú ikony v Moskve. Rozhodujúce boli odporúčania Andreja Rubleva, podľa ktorého maliari mali maľovať ikony podľa starých vzorov gréckych a ďalších znamenitých mali-

Ukrajiny a Bieloruska, ktorí dobre poznali európske rytiny a umenie baroka znamenalo v tvorbe týchto maliarov významný prameň vizuálnej inšpirácie. Sekcia s názvom Ochrankyne a Orodovnice sa sústreďuje na zobrazovanie Bohorodičky - nebeskej ochrankyne kresťanov,

*V oblasti vzdelávania
sú dnes zároveň prítomné
dva protichodné momenty -
demokratický a elitársky.
Demokratický
požaduje vzdelávať
všetkých rovnako, elitársky,
naopak, iba niektorých
a špeciálne.
Pod vplyvom tejto
protichodnosti dochádza
k reštrukturalizácii
vzdelanostných systémov.*

JAN KELLER

V minulej časti sme vďaka Konradovi Paulovi Liessmanovi odhalili skrytý zmysel nekonečných evaluačných dejov nielen v európskom vysokom školstve, ale i v strednom školstve naplnený nenápadnými testami PISA: tým skrytým zmyslom je reštrukturalizácia národných vzdelávacích systémov podľa „tajných učebných osnov ideológov OECD“. V bolonskom procese ako hlavom „reformnom“ prúde európskeho vysokoškolského priestoru sme rozpoznali prvky sovietskej perestrojky, ktorá v podaní Európskej únie predstavuje obrodu marxistického učenia o hodnote vynaloženej práce. Hodnota štúdia sa totiž podľa zámerov bolonského procesu a prostredníctvom zavedených kreditov ECTS meria podľa priemerného pracovného času, ktorý bol na štúdium vynaložený. (Liessmann, 2008, s. 77) Také sú teda prostriedky reštrukturalizácie vzdelávacích systémov - aké sú však jej príznaky a dôsledky?

Príznakom je najskôr skutočnosť, že vedenie ako metafyzické vlastníctvo duše sa začalo viazať na fyzický „doklad o vedení“, vydanie ktorého „elitnými univerzitami budúcnosti“ má síce držiteľovi zaručiť vyššie spoločenské postavenie, avšak bez ďalšieho nároku na podiel na moci. Dôsledkom je potom to, že ozajstné centrá moci vybledli, presiahli hranice národných štátov, prestali byť tak ľahko viditeľnými a už dávnejšie moc prestala byť mocou ľudu a spoločnosť tak bola potajme ukrátená o svoj demokratický princíp.

Tento proces začal nevinnou orientáciou na špičkový výkon a s ním spojené požiadavky elitnosti a excelentnosti, ktoré následne ovplyvnili každodenný chod univerzít do takej miery, že málo výkonné oblasti výskumu či takéto študijné odbory sa najskôr finančne podviazali, a potom kvôli nedostatočným výsledkom nadobro zrušili. (Liessmann, 2008, s. 87)

Napriek takejto posadnutosti výkonom sa predpoklad nástupu spoločnosti výkonu založenej na rastúcej produkcii, v ktorej postavenie každého je dané len výškou jeho výkonu, nenaplnil, naopak, miesto hypotézy o spoločnosti výkonu (meritocratic society) sa priľhávajúcej skutočnosti stáva hypotéza spoločnosti osvedčenia (credential society) - vedomosti, ktoré si osvojujú študenti v priebehu stále dlhšieho a stále nákladnejšieho štúdia, majú iba málo spoločné s požiadavkami trhu práce. Osvedčenia o vzdelaní vydávané školou umožňujú absolventom prístup k privilegovaným pozíciám a k vysokým príjmom. (Keller, 2008, s. 144)

Zatiaľ čo tradičné univerzity vzdelávacími programami viac či

Varovné rešerše z Kellera a Liessmanna V.

Antiosvietenstvo: Dvojrýchlostná vzdelanostná spoločnosť

menej zameranými na získanie profesnej kvalifikácie sa nedostatkom pridelených financií rúcajú, premieňa sa humanistická idea univerzity, redukovaná na polovicu, v koncept elity, ktorý sa zrodil z neoliberálneho ducha konkurencie. Hegel nazýva takéto znetvorenie ľstou rozumu. (Liessmann, 2008, s. 88)

Vplyvom požiadaviek elitnosti a excelentnosti sa napokon celá spoločnosť rozdeľuje do stále výraznejších dvoch tried, ktoré začínajú pozvoľna pripomínať stredoveké stavy šľachty a poddaných: na jednej strane je to produktívna trieda, ktorá vytvára vo sfére výroby a služieb materiálne bohatstvo a na strane druhej je to politická trieda, ktorá rozhoduje o jeho distribúcii. Členovia politickej triedy sa snažia kontrolovať druhých a zároveň svoju vlastnú autonómiu. (Keller, 2008, s. 144)

Prehlbujúce sa rozdiely medzi úspešnými a neúspešnými prestávajú rešpektovať hranice vzdelanosti - vzdelanie už prestáva byť oným výťahom, ktorý vyvezie vyššie každého rovnako - a tieto hranice pozvoľna prechádzajú naprieč všetkými vzdelanými vrstvami všetkých európskych vzdelávacích systémov bez rozdielu. Na vine celosvetového sociálneho segregatívneho procesu je ďalšia bašta marxistickej vierouky - a to internacionalizácia vied, vďaka ktorej kryštalizuje úzka vrstva ľudí, ktorej členovia spravidla komunikujú len so seberoňmi, nechávajú sa oceňovať len seberoňmi a vytvárajú pomocou rituálov, zväzkov a vzájomnej výpomoci pri zachovaní všetkej konkurencie sprisahanecké spoločenstvo. (Liessmann, 2008, s. 91)

Pri všetkej nevyhnutnosti, ktorá sa takýmto procesom v kontexte globalizácie pripisuje, udivuje zápal a horlivosť, s ktorou sa predovšetkým v nemeckej jazykovej oblasti pracuje na odstránení nemčiny ako vedeckého a profesného jazyka. Takmer to vzbudzuje dojem, ako by sa mnohým Nemcom a Rakúšanom naplňovalo túžobné pranie konečne sa oslobodiť od poškvry nemectvom a nacionalizmom. Tí, ktorí vo svojej profesnej komunikácii a čoraz častejšie i v súkromnej - tu však so sprisahaneckým žmurkaním - preferujú angličtinu, dávajú najavo, že sú svetoobčania, ktorých nič so zvyškom zadeného obyvateľstva nespája a sú imúnni voči každej forme reakcionárskeho zdôrazňovania nemectva. Takáto snaha sa môže z historického hľadiska javiť ako odôvodnená a je iste úctyhodná - avšak sa zdá, že títo ľudia sú motivovaní nenávisťou k sebe samým, ktorá by mohla byť výrazom značne zadenenej a povýšeneckej negatívnej fixácie. (Liessmann, 2008, s. 93)

Charakter a maniere tohto na povrch súčasnosti sa predierajúceho „sprisahaneckého spoločenstva“, ako o ňom hovorí Liessmann, až prívelmi nápadne zavádzajú slobodomu-

rárskym duchom tajných polonáboženských spoločností „svetoobčanov“ s vlastnými obradmi, členstvo v ktorých sa stáva jedinou podmienkou úspechu - darmo by ste získali potrebnú kvalifikáciu získaním príslušného vzdelania, ale pokiaľ nie ste členom niektorého z týchto „filantropických“ a „humanistických“ spolkov, respektíve nepatríte do siete ich kontaktov, len sťažka sa dostanete na vami uchádzanú riadiacu pracovnú pozíciu, z ktorej by ste mali priamy dosah na redistribúciu spoločenského bohatstva.

Napriek tomu, že o obsadení vedúcich pozícií v spoločnosti sa „ľstou rozumu“ už rozhodlo mimo akékoľvek demokratické princípy alebo „rebríčky poradia v excelentnosti dosiahnutého vzdelania“, stále sa predsa len možno preukázaním svojich „elitných čít“ k vrcholku tejto riadiacej pyramídy aspoň priblížiť. V tejto súvislosti možno hovoriť o dvojrýchlostnej spoločnosti vzdelania. Do A-tímu úspešných by patrili jednak tí, ktorí zaujímajú kľúčové pozície - bez ďalšieho komentára, ktorý by objasňoval na základe čoho sa na týchto pozíciách ocitli - v redistribúcii bohatstva vytváraného modernou ekonomikou, a tiež tí, ktorí spĺňajú všetky znaky plnohodnotných klasických profesií. Do B-tímu by patrili zasa na jednej strane technici v najširšom zmysle slova, teda vysokoškooláci, ktorí v produktívnom sektore po technickej stránke zaisťujú produkciu hmotného i nehmotného bohatstva, na strane druhej ich kolegovia, ktorí v rôznych sektoroch služieb (škoolstvo, zdravotníctvo, štátna správa, sociálna práca, a i.) zaisťujú normálny chod vysoko komplexnej spoločnosti. (Keller, 2008, s. 148)

Hierarchia vznikajúcej spoločnosti sa preto začína podobať čoraz väčšmi na model včelieho kráľovstva: kráľovná - strážcovia - robotnice. Kráľovná kdesi v útrobach ťlu ukrytá, vládne a rozhoduje, strážcovia vykonávajú jej moc na verejnosti a robotnice zabezpečujú všeobecné blaho kráľovstva.

Zdá sa, akoby súčasná perestrojka národných vzdelávacích systémov v Európe mala poslúžiť iba jedinému cieľu, a to kvalitnému výcviku „strážcov“ patriacich do A-tímu. Prínajmenšom je nápadné, že všetko, čo bolo v posledných rokoch univerzitám vnútené, v nových elitných zariadeniach nikto nechce. Tieto zariadenia už pochopiteľne nebudú určené pre masu, a pokiaľ na nich bude ešte vôbec prebiehať výučba, tak iba pre tých prírodovedcov, ktorí absolvovali vysokoškolské štúdium a s excelentnými výsledkami sa kvalifikovali pre ďalšie vzdelanie zamerané na výskum. Správa má byť minimálna a samozrejme sa nepredpokladá, že by sa elitní vedci museli zaoberať administratívou, plánovaním a prácou v grémiách, zháňať peniaze a vypracovávať štatistiky vše-

možného druhu, teda všetkým, čo tak strpčuje život na súčasných univerzitách. V elitných ústavoch má platiť premisa, z univerzít vyhnaná ako prázdne táraniny, že výskum potrebuje predovšetkým čas a slobodu. (Liessmann, 2008, s. 88)

Programy, ktoré sa univerzitám oktrojovali pomocou hesiel „vysoké školy pre všetkých, emancipácia a demokratizácia“, - teda snahy prestať školu z chrámu na sociálny výťah - nakoniec vmanévrovali vysoké školstvo do bezvýhodiskovej situácie. A to nie v zásede preto, že by spoločensko-politické koncepty a politika v oblasti vzdelania bola úplným nezmyslom, ale najskôr preto, že bola vôľa ich dosiahnuť s takými prostriedkami a za takých podmienok, ktoré neboli dostačujúce. (Liessmann, 2008, s. 89)

Napriek prevládajúcim trendom však vedeckému pokroku vytváranie elitného vzdelania nijak zvlášť neprospeje. Elity vytvárajú neformálny tlak na sociálne a intelektuálne prispôbenie a sabotujú každé neortodoxné svojrázne myslenie, bez ktorého nie je možná žiadna inovácia. (Liessmann, 2008, s. 91) Preto je na mieste otázka, či si náhodou „kráľovná“ nepraje práve to? Keď totiž vytváranie elitného vzdelania neprosieva vedeckému pokroku, aké iné pohánky by mohli stáť za jeho zavádzaním do praxe?

Zatiaľ B-tím „vzdelávacích inštitúcií“ určený pre „obyčajné“ robotnice prevracia tradičný vzťah medzi školou a študentom na ruby. Kedysi škola sprostredkovala študentom vedenie, teda prístup k niečomu, čo by im inak zostalo utajené. Vďaka bola na strane študentov, bez školy by zostali nevedomí. Dnes študenti dávajú škole šancu zarobiť si na ďalšiu existenciu tým, že im sprostredkuje takú odbornosť, ktorá sa im osobne čo najviac vyplatí. Vďaka je na strane školy, bez študentov by zostala nesolventná. (Keller, 2008, s. 156)

Dnešné pomery v oblasti vzdelávania jasne potvrdzujú prítomnosť dvoch protichodných momentov - demokratického a elitárskeho. Demokratický požaduje vzdelávať všetkých rovnako, elitársky, naopak, iba niektorých a špeciálne. Ako sme už boli bývali naznačili na iných miestach, práve pod vplyvom tejto protichodnosti dochádza k reštrukturalizácii vzdelanostných systémov. Do budúca pretrvá iba obmedzený počet špičkových vysokých škôl, do ktorých by boli sústredení poprední odborníci a ktoré by boli nadštandardne vybavené. Vzdelávali by výhradne v odboroch, ktoré sľubujú atraktívne a perspektívne zamestnanie. Zvyšok škôl by poskytoval skôr iba akýsi vzdelanostný secondhand, a to pomerne lacno a pre veľké masu záujemcov. Štúdium na nich bude stále viac obmedzované iba na bakalársky stupeň, získané diplomy - zo škôl pre

„robotnice“ - by (aj tak) absolventom prílišné šance na úspech nezaručovali. Zatiaľ čo špičkové školy by garantovali konkurencieschopnosť, úlohou škôl druhej kategórie by bolo rozdeliť príslušné vedenie pre čo najviac záujemcov a čo najlacnejšie. Jedným z dôsledkov tohto trendu by mohol byť nárast podielu „chudobných vysokoškoolákov“ medzi „pracujúcou chudobou“. (Keller, 2008, s. 157)

Avšak snaha vyhradiť získané vedenie celej spoločnosti len jednej vyvolenej skupine - a presne tak je mienená elita - je proste predmoderné a zatláča vedcov do role kňaza. Niet divu, že by niektorí takúto rolu ochotne a radi akceptovali - avšak konceptu osvietenstva je pozícia kazateľa vedenia bytostne cudzia. I celosvetovo vládnucci neofeudálny kapitalizmus a pridružené vedy si zaslúžia, aby boli nazývané pravým menom. Je to projekt antiosvietenstva, (Liessmann, 2008, s. 97) ktorý sa uskutočňuje prostredníctvom tzv. reformy.

„Reforma“ je súhrnný názov, pod ktorým dochádza k odbúraniu sociálneho štátu, privatizácii verejného vlastníctva a liberalizácii finančných a kapitálových trhov, rovnako ako k erózii štátnych štruktúr a etablovaní podnikateľského hľadiska ako nového svetového názoru a všeobecného spásneho učenia. (Liessmann, 2008, s. 109)

Reformy sa dnes s veľkým historicko-filozofickým pokrikom presadzujú nielen v oblasti vzdelania. Akonáhle Európska únia alebo globalizácia kývne, hneď sa to musí podľa polooficiálnych pravidiel formulovať ako historická nutnosť. Všetky tieto reformy, vrátane zatvárania dedinských základných škôl, sa realizujú s poukazom na globálnu konkurencieschopnosť a voľnú súťaž, čo je absurdné. Ale poukazy na ekonomický tlak, ktorému je všetko vystavené, majú tú výhodu, že sa takmer nikto neodváža neustále opakovane vety spochybniť. Konkurencieschopnosť a zabezpečenie pracovných miest zaberú vždy. Táto apoteóza trhu, bez toho, aby si to uvedomovala, stojí pevne na pôde marxistickej teórie kapitalizmu, lebo vychádza z toho, že ekonomika je nadradená všetkým ostatným sféram života, všetko prebieha podľa nemenných zákonitostí trhu a šancu budú mať nakoniec iba tí, ktorí sa bez prílišných otázok podriadia duchu doby a využijú priaznivý okamih. (Liessmann, 2008, s. 117)

Je možné, že tí, čo kážu o vzdelanostnej spoločnosti, tomu nezmyslu sami neveria, ale túto ideológiu iba cynicky šíria, aby podporili obchody svojich pánov. Zarážajúca je však pokora, s akou je táto propaganda všade prijímaná a vyznávaná. I tam, kde sa dá predpokladať intelektuálny potenciál, ktorý by umožnil aspoň trochu rezervovaný pohľad na celkové pomery, triumfuje prispôsobivosť, príslub spolupráce, hlúpy strach, že by človek mohol niečo prepásť alebo prísť neskoro. (Liessmann, 2008, s. 118)

* Všetky parafrázy a citácie sú prekladom z knih Keller, J. - Tvrdý, L. *Vzdelanostní společnost? Štát, výťah a pojišťovna. Praha: Chron, 2008, 184 s. ISBN 978-80-86429-78-6., respektíve Liessmann, K. P.: Teorie nevzdělanosti. Omyly společnosti vědění. Praha: Academia, 2008, 125 s. ISBN 978-80-200-1677-5.*

Zostavil IGOR CAGÁN